

Analyzing the components of university social responsibility in the comprehensive scientific map of the country: A mixed study

Isa. Zamaniyan¹, Mohammadreza. Yousefzadeh Choosari^{2*}, Azimeh Sadat. Khakbaz³

¹ PhD student, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu- Ali Sina University, Hamadan, Iran

² Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu- Ali Sina University, Hamadan, Iran

³ Associate professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu- Ali Sina University, Hamadan, Iran

* Corresponding author email address: nimrooz@basu.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Zamaniyan, I., Yousefzadeh Choosari, M., & Khakbaz, A. S. (2023). Analyzing the components of university social responsibility in the comprehensive scientific map of the country: A mixed study. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 29(3), 17-36.

© 2023 the authors. Published by Institute for Research and Planning in Higher Education (IRPHE), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

The purpose of the present study, was extracting the components of university social responsibility and determining the emphasis on these components in the comprehensive scientific map of the country and making suggestions for modifying the content of the document. In this research, the exploratory sequential mixed method was used. Participants in the qualitative section, respectively, include books and documents related to university social responsibility and 37 professors who have authored and are active in the field of university social responsibility and in the quantitative part, the population was a comprehensive scientific map of the country. In the qualitative section, respectively, 36 documents and 15 professors using the criterion method and considering the rule of theoretical saturation and in the quantitative section using the census method, the comprehensive scientific map of the country, were selected as samples. The research tools in the qualitative part include note-taking and semi-structured interviews, and in the quantitative part, the content analysis checklist of the comprehensive scientific map of the country, were employed. To analyze the data in the qualitative part, categorical analysis and thematic analysis were used, and in the quantitative part, the indicators of descriptive statistics, frequency and percentage were used. The results of the qualitative part include the extraction of 37 components of university social responsibility, the validity of which was approved by 15 experts in the field of higher education curriculum. Then, the comprehensive scientific map of the country has been thematically analyzed by the research team and by 9 professors of educational sciences Bu- Ali Sina University in Hamadan and Lorestan, opinions were asked and the level of agreement was recorded. The results showed that the component of strengthening Islamic-Iranian identity with (17/31) percent and the component of emphasis on the quantitative and qualitative development of the faculty in accordance with social needs with (11/94) of the most emphasis and creating an attractive and lively teaching-learning environment, paying attention to environmental issues, accepting and respecting the principle of multiculturalism, and paying special attention to the realization of a green university have not been paid attention.

Keywords: Higher education, university social responsibility, comprehensive scientific map of the country, exploratory mixed study

تاریخچه مقاله

دریافت شده در تاریخ ۱۲ فروردین ۱۴۰۱
پذیرفته شده در تاریخ ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۲
منتشر شده در تاریخ ۱ مهر ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی

دوره ۲۹، شماره ۳، صفحه ۳۶-۱۵

شاپای الکترونیکی: ۲۲۰۱-۲۷۱۷

واکاوی مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در نقشه‌جامع علمی کشور:
یک مطالعه ترکیبیعیسی زمانیان^۱، محمدرضا یوسف‌زاده چوسری^{۲*}، عظیمه سادات خاکباز^۳

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی‌درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

۲. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: nimrooz@basu.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

زمانیان، عیسی، یوسف‌زاده چوسری، محمدرضا، و خاکباز، عظیمه سادات. (۱۴۰۲). واکاوی مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در نقشه‌جامع علمی کشور: یک مطالعه ترکیبی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۹(۳)، ۳۶-۱۵.

© ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

پژوهش حاضر با هدف استخراج مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی و تعیین میزان تأکید بر این مؤلفه‌ها در نقشه جامع علمی کشور و ارائه پیشنهاداتی برای اصلاح محتوی انجام و در آن از طرح ترکیبی اکتشافی متوالی استفاده شده است. در بخش کیفی و در قسمت مطالعه اسنادی، جامعه آماری شامل کتاب و اسناد مرتبط با دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی بوده است، نمونه مطالعاتی شامل ۳۶ سند بوده که از طریق فیش-برداری و به روش تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفته است. در قسمت مصاحبه، مشارکت کنندگان ۳۷ نفر از اساتید دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان بوده که به روش ملاکی و با در نظر گرفتن قاعده اشباع نظری ۱۵ نفر از آنها به عنوان اطلاع‌رسان انتخاب و مورد مصاحبه نیمه‌ساختار یافته قرار گرفته‌اند. روش تجزیه و تحلیل در این بخش تحلیل مضمون بوده است. در بخش کمی از تحلیل محتوای کمی استفاده شده است. روش نمونه‌گیری در این بخش سرشماری و روش تجزیه و تحلیل از طریق آمار توصیفی بوده است. نتایج بخش کیفی و در قسمت مطالعه اسنادی از شناسایی ۳۳ مؤلفه حکایت داشته است، که در قسمت مصاحبه ۴ مؤلفه تأکید بر ترویج و توزیع علم، تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه، داشتن نظام انگیزشی در حوزه‌ی نیازهای اجتماعی و تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی به آنها اضافه گردید. همچنین نتایج در بخش کمی نشان‌دهنده که مؤلفه تقویت هویت اسلامی - ایرانی با ۱۷/۳۱ درصد و مؤلفه تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی با ۱۱/۹۴ درصد از بیشترین تأکید و مؤلفه‌های ایجاد محیط رغبت انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری، اهتمام به مسائل محیط زیست، پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی و اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز مورد توجه واقع نشده‌اند. به طور کلی واکاوی مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در نقشه جامع علمی کشور می‌تواند با بازنمایی گفت‌وگوهای پنهان جاری در این سند و تأثیر بر تفکر سیاست‌گذاران به بازنگری مطلوب اسناد بالادستی بخصوص نقشه جامع علمی کشور مدد رساند.

کلیدواژه‌گان: آموزش عالی، دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، نقشه‌جامع علمی کشور، مطالعه ترکیبی اکتشافی.

مقدمه

حیات دانشگاه در گرو مسئولیت در برابر محیط اجتماعی با رویکردی آینده نگر، پویا و منسجم است. جوامع امروزی به طور چشم گیری به سمت جوامع دانش بنیان در حال حرکت هستند، نقش دانشگاه به خصوص در مسائل منطقه‌ای و محلی برجسته شده و به‌عنوان موتور محرکه نوآوری تعریف می‌گردد (Cai, Ma, & Chen, 2020). از این رو، از دانشگاه انتظار می‌رود که در رفع و کاهش نیازها و خلاءهای فرهنگی و اجتماعی هم پای تولید علم و دانش در سطح جامعه حضوری فعال داشته‌باشد، چرا که نقش آموزش و تربیت نیروی بازار کار و اقتصاد محور را می‌توان به مراکز صرفاً تخصصی و فنی و حرفه‌ای واگذار نمود، لذا دانشگاه‌ها مأموریت دارند انسان‌های فرهیخته با توانایی حل مشکلاتی همچون فقر، نابرابری، آلودگی‌های زیست محیطی، آسیب‌های اجتماعی، کیفیت زندگی، تعادل اقتصادی و توزیع ثروت بر اساس عدالت تربیت کنند (Lukovics & Zuti, 2017).

در ادبیات آموزش عالی طبقه‌بندی‌های مختلف از نسل‌های دانشگاهی به عمل آمده‌است. بر اساس متداول ترین طبقه‌بندی‌ها، دانشگاه‌ها به چهار نسل تقسیم شده‌اند. در دانشگاه نسل اول به منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی، آموزش با کیفیت مد نظر بود. نیاز به پژوهش همراه با آموزش با کیفیت، به پیدایش دانشگاه‌های نسل دوم انجامید. براساس این طبقه‌بندی، تقاضا برای استفاده و کاربرد یافته‌های پژوهشی در جامعه در کنار نوآوری و کارآفرینی، دانشگاه نسل سوم را به وجود آورد. در نهایت، بین المللی شدن، سبب شد که دانشگاه مسئولیت‌پذیر - اجتماعی^۱ با هدف حضور فعال در جامعه شکل بگیرند (Rahmani, 2019).

ویژگی‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی را می‌توان به اختصار در موارد زیر خلاصه نمود؛ تولید خیر عمومی و رفاه اجتماعی از طریق علم و ورزشی، علم آموزشی و دانش پژوهی برای کلیه افراد جامعه، توسعه سرمایه‌های فکری، ارتباطی و اجتماعی جامعه محلی، منطقه‌ای و ملی و رهبری جامعه برای انتقال سبک پایدار زندگی (Farasatkah, 2017). مشارکت در کاهش اثرات منفی محیطی، اقتصادی، روانی، اجتماعی و بهداشتی بحران‌ها و مشکلات پیش آمده برای جامعه (Mirzaei, 2020)، پاسخ‌گویی^۲؛ شفافیت^۳؛ رفتار اخلاقی^۴؛ رعایت حاکمیت قانون^۵؛ رعایت حقوق بشر^۶ به مثابه رهیافت جهانی بیندیش و محلی عمل کن^۷ مورد توجه است (Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015).

بنابراین، مسئولیت اجتماعی به موضوعی اساسی در آموزش عالی تبدیل شده است، اما این مفهوم، در دانشگاه‌های ایران همگام با دانشگاه‌های پیشرو، توسعه پیدا نکرده است. به عبارت دیگر، دانشگاه‌های ایرانی در طیف توسعه دانشگاه مدنی در مواردی در دوره جنینی و در نمونه‌هایی در حال ورود به مرحله پایداری قرار دارند. چرا که اهتمام دانشگاه‌ها هنوز بر آموزش و پژوهش به شیوه سنتی است، استراتژی مشخصی برای مسئولیت اجتماعی وجود ندارد یا به فعالیت فردی بستگی دارد که گاه به کشمکش نهاد و فرد منتهی می‌شود (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019). نکته مهم این که آیا تکیه و تمرکز نظام آموزش دانشگاهی ایران بر صرف تربیت نیروی انسانی متخصص، کفایت از سایر کارکردهای فرائه‌ادی آن می‌کند یا باید سازوکارهای دیگری برای ایفای نقش فعال تر دانشگاه در عرصه اجتماعی فراهم آید (Buk et al., 2016). با توجه به اینکه، شناسایی این مؤلفه‌های می‌تواند کارکردهای مطلوب و فراوانی برای نظام آموزش عالی و جامعه در پی داشته باشد که از آن جمله می‌توان به، غنا بخشیدن به فقر تئوریک و فراهم آوردن مبانی محکم در حوزه مربوطه (Yousefzadeh Chosari & Shah Moradi, 2020) بهبود کارایی دانشگاه (Buk et al., 2016)، تربیت شهروندانی مسئول (Chile & Black, 2015)، تولید خیر عمومی

1. Social responsible university
2. Accountability
3. Transparency
4. Ethical Behavior
5. Respect for the rule of law
6. Respect for international norms of behavior
7. Think Globally, Act Locally

و رفاه اجتماعی برای نوع بشر (Barnett, 2018)، نوآوری در جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی (Meseguer-Sánchez et al., 2020)، اشاره کرد. از طرف دیگر نقشه‌جامع علمی کشور به منزله چراغ تحول در نظام آموزش عالی کشور درصدد است تا زمینه ایجاد تحول همه جانبه، گسترده و عمیق را در نظام آموزش عالی فراهم آورد، بنابراین بررسی نقشه‌جامع علمی کشور با توجه به مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌تواند دلالت‌های پنهان و آشکار این تحول را نمایان سازد. از این رو مهمترین پرسش‌های پژوهش آن بود که ۱- مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی کدامند؟ و ۲- بر اساس چارچوب تدوین شده، تا چه میزان در نقشه‌جامع علمی کشور بر مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی تأکید شده است؟ در این مقاله نتیجه پژوهش ارائه شده است و مهمترین هدف کاوش مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در نقشه‌جامع علمی کشور و ارائه پیشنهادها برای اصلاح محتوا و ساختار نظام آموزش عالی بوده است.

مبانی نظری و پیشینه

در زمینه دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی تعاریف مختلفی توسط صاحب نظران ارائه شده است (Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020) دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی را، توانایی مؤسسات آموزش عالی برای انتشار و اجرای مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هایی که در حل نیازهای جامعه تأثیر گذارند، یا به عبارت دیگر تعهدی که دانشگاه برای توسعه محیط محلی می‌پذیرد، و شامل بعد اخلاقی و ارتقاء ظرفیت‌های دانشجویان به‌عنوان شهروندان مسئول می‌شود، تعریف کرده‌اند (Coelho & Menezes, 2020) مسئولیت اجتماعی دانشگاه را بهبود نگرش، رفتارهای اخلاقی، انجام پژوهش و نوآوری‌های مسئولانه می‌دانند که می‌تواند زندگی با کیفیت و پایداری را برای جامعه فراهم نماید. از نظر (Sharma & Sharma, 2019) مسئولیت اجتماعی یک چارچوب اخلاقی است و نشان می‌دهد که یک نهاد مؤظف است به نفع جامعه با داشتن یک نقشه راه عمل نموده و از طریق آن مؤسسات آموزشی بوسیله آموزش، تحقیق و فعالیت عمومی در رفاه اجتماعی و اقتصادی جامعه خود تغییر ایجاد نمایند (Kouatli, 2019) مسئولیت اجتماعی دانشگاه، یکی از ابعاد راهبردی دانشگاه است که هدف اصلی آن تأمین رفاه و مشارکت همه ذینفعان و مدیریت جامع اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و آموزشی می‌باشد. (Gomez, Naveira, & Bernabel, 2018) در این زمینه اعتقاد دارند که مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر مدیریت اخلاقی و شفاف فرآیندهای اداری، آموزشی، شناختی و اجتماعی دلالت دارد که توسط یک مؤسسه آموزش عالی انجام می‌شود. به زعم (Shek & Hollister, 2017) مسئولیت اجتماعی دانشگاه نمایانگر آرمان دانشگاه‌ها برای تغییر اجتماعات است این امر می‌تواند از طریق تولید و به کارگیری دانش در حل مسائل جامعه و گستره‌های از اقدامات مأموریت سوم مانند مشارکت شهروندی و عمومی، بین‌المللی سازی و مدیریت علمی و مسئولانه محقق شود (Giuffré & Ratto, 2014) دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی را توانایی دانشگاه در انتشار و پیاده سازی مجموعه اصول کلی و ارزش‌های خاص با پیروی از اصول اخلاقی، مدیریت خوب، احترام به محیط زیست، تعامل اجتماعی و ارتقاء ارزش‌ها و ارائه خدمات اجتماعی می‌دانند (Vallaey, 2014) نیز دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی را ترسیم خط مشی کیفیت و اخلاقی در فعالیت‌های جامعه دانشگاهی (دانشجو، استاد و مدیران) تعریف می‌کند که واجد اثرات آموزشی، شناختی، کاری و محیطی است، غایت مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نیل به توسعه انسانی پایدار با تأکید بر ابعاد چهارگانه تعهد^۱، خود تشخیصی^۲، تطابق^۳ و پاسخ‌گویی است. همچنین دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در پژوهش‌های مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است، فرهادی راد و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به "شناسایی و واکاوی مسئولیت اجتماعی دانشگاه" پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در بعد اقتصادی دارای مؤلفه‌های؛ تأمین نیروی انسانی مسئولیت‌پذیر و پاسخ‌گو،

1. Commitment
2. Self-diagnosis
3. Compliance

مورد نیاز جامعه و صنعت متناسب با تحولات جهانی، ارائه خدمات مشاوره‌ای و پشتیبانی به شرکت‌ها و صنایع، ارائه الگوهایی برای مبارزه با فقر و محرومیت در کشور، پرورش افراد کارآفرین و ارزش آفرین متناسب با اجتماع محلی، مشارکت در توسعه پایدار منطقه از طرق آموزش-های مختلف، پژوهش‌های تقاضامحور و همچنین در بعد قانونی دارای مؤلفه‌هایی شامل؛ ارائه الگوهایی برای پایه‌گذاری جامعه‌ی قانون مدار، طراحی مکانیزم‌های پاسخ‌گویی در دانشگاه و سایر سازمانها در برابر ذی‌نفعان، اتخاذ سیاست‌های مدیریت سبز، تدوین آیین‌نامه‌های داخلی مسئله‌محور، تدوین سیاست‌های آموزش همگانی مسئولیت‌های اجتماعی، تدوین استانداردهای مسئولیت‌های اجتماعی همچنین در بعد اخلاقی، دارای مؤلفه‌های؛ رعایت اخلاق حرفه‌ای، اشاعه عدالت و برابری در جامعه، ترویج آزادی عمل دانشگاه در ورود به معضلات اجتماعی، تدوین منشور اخلاقی متناسب با اجتماع، ارتقاء سلامت اخلاقی فردی و اجتماعی، ترویج اخلاق زیست محیطی و در نهایت در بعد بشردوستانه، ترویج صلح بین اقوام ایرانی، واکنش به بحران‌های انسانی و طبیعی بوجود آمده در سطح ملی و بین‌المللی، خدمات‌رسانی مادی و معنوی انسان دوستانه به جامعه هستند (Farhadirad et al., 2020). برادران، نورشاهی و روشن (۲۰۱۹) در پژوهشی به " بررسی مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه در ایران " پرداخته‌اند. نتایج نشان داد مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه در ایران دارای ابعاد فردی، سازمانی، درون دانشگاهی، برون دانشگاهی و عوامل نهادی بیرونی می‌باشد. این پدیده به دلیل زمینه‌های تاریخی، کمیت‌گرایی، موانع فرهنگی، شناختی، انگیزشی، ساختاری و موانع قانونی (شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر) بروز پیدا می‌کند و منجر به کاهش هزینه تصمیم، کاهش مرارت‌های بشری، بهبود کیفیت دانشگاه و افزایش سرمایه (انسانی، فرهنگی و اجتماعی) در جامعه می‌شود (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019). حبیبی، وظیفه دوست و جعفری (۲۰۱۶) در پژوهشی به " بررسی مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی " نشان دادند که پنج بعد اساسی در مدل مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه وجود دارد که عبارت‌اند از: ابعاد بشر دوستانه، اقتصادی، قانونی، اخلاقی و فناوری (Habibi, Vazifehdoost, & Jaffari, 2016).

علی و همکاران (۲۰۲۱) پژوهشی با عنوان " مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه: مروری بر تکامل مفهومی و تحلیل موضوعی آن " انجام دادند. نتایج نشان داد که ادغام طرح‌های مسئولیت اجتماعی در سیاست‌های اداری و رویه‌های مدیریتی تأثیرپذیری معناداری بر عملکرد دانشگاه دارد (Ali et al., 2021). بلاندو-مونتورو و تمیریو (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی ادغام مسئولیت اجتماعی در برنامه درسی از طریق روش خدمات یادگیری: مورد مطالعه دانشگاه مادرید در حوزه علوم اجتماعی و حقوق پرداختند. نتایج نشان دهنده عدم توجه به مسئولیت - اجتماعی در برنامه‌های درسی به صورت مستقیم بود، با این حال تمرکز بر شاخص‌های غیرمستقیم مانند تفکر انتقادی در مورد واقعیت‌های اجتماعی و نیازهای محیط برای تشخیص و توسعه مداخلات اجتماعی نسبتاً معمول است. همچنین یافته‌ها، حاکی از آن است که دانشگاه با ارائه آموزش‌های مداخله‌ای در جامعه، تمرکز خود را بر مسئولیت اجتماعی در برنامه درسی دانشگاه افزایش داده است (Belando-Montoro & Temiño, 2020). " زمینه‌سازی نقش آفرینی دانشگاه‌ها در توسعه منطقه‌ای " عنوان پژوهش بنورث و فیتجار (۲۰۱۹) است. نگارندگان این پژوهش معتقدند دانشگاه‌های از چهار طریق می‌توانند در توسعه منطقه‌ای تأثیرگذار باشند: (۱) دانشگاه‌ها می‌توانند در مهارت‌افزایی بازار کار مشارکت کنند؛ (۲) دانشگاهیان با استفاده از دانش به روز و جهانی می‌توانند به شبکه‌های نوآوری منطقه کمک نمایند؛ (۳) دانشگاه‌ها می‌توانند دانشگاهیان را به سمت مشارکت منطقه‌ای سوق دهند و از آن‌ها حمایت کنند؛ و (۴) دانشگاه‌ها می‌توانند کیفیت فرآیندهای استراتژی نوآوری منطقه‌ای را بالا ببرند و نوآوری‌های جمعی ایجاد کنند (Benneworth & Fitjar, 2019). سوناردی (۲۰۱۹) در پژوهشی با "عنوان مسئولیت اجتماعی دانشگاه، وجهه دانشگاه و عملکرد آموزشی " نشان داد که اجرای مسئولیت اجتماعی دانشگاه تأثیر مثبت و معناداری بر وجهه و عملکرد دانشگاه دارد در حالی که اجرای مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر عملکرد آموزش تأثیر مثبت و ناچیزی دارد (Sunardi, 2019). والایس و آلوارز رودریگز (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان " به سوی یک تعریف آمریکای لاتینی از مسئولیت اجتماعی دانشگاه: نزدیک

به ترجیحات مفهومی دانشجویان دانشگاه " نشان داد که اولاً تأکید بر رویکرد خیرخواهانه در میان دانشگاهیان کاهش یافته و ثانیاً دیدگاه مشارکت در توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی در کنار سایر بازیگران و رویکرد برگرفته از استاندارد ایزو ۲۶۰۰۰ که مسئولیت اجتماعی را به- عنوان مدیریت تأثیر سازمانی تعریف می‌کند در اولویت قرار دارد (Vallaey, 2014). لطیف (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان "توسعه و اعتمادسازی مقیاس‌های مشتری محور برای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی دانشگاه" نشان داد که هفت بعد اساسی مسئولیت اجتماعی دانشگاه شامل: ۱- مسئولیت اجرایی؛ ۲- مسئولیت تحقیق و توسعه؛ ۳- مسئولیت‌های مشتری مداری؛ ۴- مسئولیت قانونی؛ ۵- مسئولیت- های اخلاقی؛ ۶- مسئولیت‌های داوطلبانه؛ و ۷- مسئولیت‌های انسان دوستانه می‌باشد. اکنون با توجه به اهمیت نقش مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، در کشور ایران این مؤلفه‌ها در نقشه‌جامع علمی کشور، به‌عنوان چراغ هدایت کلیه فعالیت‌ها در آموزش عالی، مورد مطالعه قرار می‌گیرد (Latif, 2018).

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی^۱، می‌باشد. تا دهه‌های پایانی قرن بیستم میلادی، در پژوهش‌های سنتی در حوزه علوم انسانی از روش‌های پژوهش کمی و کیفی به صورت جداگانه استفاده می‌شد. اما در دهه‌های پایانی قرن بیستم، کاستی‌های این روش‌ها و اثربخش نبودن آن بخصوص در حوزه علوم انسانی، توجه صاحب‌نظران و پژوهشگران زیادی را به خود جلب نمود. لذا روش‌های جدیدی از طریق تلفیق روش‌های کمی و کیفی به وجود آمد، که تحت عنوان روش‌های پژوهش‌های ترکیبی^۲ (آمیخته) نام گذاری شد. روش پژوهش ترکیبی با بررسی جنبه‌های مختلف روش‌های کمی و کیفی، این دو روش را در طرحی نو ترکیب نموده، تا امکان پاسخ‌گویی به سؤال‌های پیچیده پژوهشی را در حیطه‌های مختلف فراهم نماید (Creswell, 2014). روش آمیخته اکتشافی متوالی برای شناخت پدیده، با رویکرد کیفی شروع می‌شود و سپس مرحله ثانویه یا کمی ساخته می‌شود. پژوهشگرانی که از این طرح استفاده می‌کنند، از مرحله کیفی به- عنوان زیر بنا برای ایجاد یک ابزار، شناخت متغیرها یا شرح موارد ضروری برای محک زدن یک نظریه یا چارچوب جدید استفاده می‌کنند (Creswell, 2015). بر این اساس به دلیل ماهیت پیچیده و جدید موضوع، تلاش گردید که با بهره‌گیری از روش‌های کمی و کیفی به طور متوالی به شناخت و درک جامع و گسترده‌ای از موضوع دست یافته و ابعاد آن، به خوبی تبیین و بررسی گردد. بدین صورت که با استفاده از یافته‌های قسمت کیفی، ابزاری طراحی و در بخش کمی از آن برای گردآوری داده‌های کمی استفاده شده است، و در ادامه از نتایج بخش کمی برای تبیین بهتر یافته‌های کیفی استفاده شده است

بخش کیفی

برای پاسخ به سؤال اول پژوهش از روش سندکاوی^۳ که روشی کیفی است و در آن، پژوهش‌گر تلاش می‌کند تا با استفاده نظامند و منظم از داده‌های متنی، به کشف، استخراج، طبقه‌بندی و ارزیابی مطالب مرتبط با موضوع پژوهش خود اقدام نماید، استفاده شده است (Sadeghi & Eerfanmanesh, 2015). اسنادی که در سندکاوی مورد استفاده قرار می‌گیرد عمدتاً شامل اطلاعات و نتایجی است که توسط نویسندگان و پژوهش‌گران قبلی در حوزه مورد بحث فراهم گردیده است (Hedayati et al., 2016). در این پژوهش، ابتدا با استفاده از منابع دست اول از مقالات نمایه شده در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی ساینس دایرکت^۴، اشپرینگر^۵، سیج^۱ و اسکوپوس^۲ و پایگاه اطلاعات داخلی

1. Exploratory Sequential Design
2. Mixed methods
3. Documentary Research Method
4. Science Direct
5. Springer

شامل پروتال جامع علوم انسانی، سیویلیکا، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی به جستجو کلمات کلیدی دانشگاه نسل چهارم و دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی پرداخته شد. در جستجوی اولیه ۹۶ مقاله و ۱۲ کتاب گردآوری شد. برای انتخاب منابع در بخش کتب، تاریخ تألیف آن‌ها ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱ و در بخش مقاله تاریخ تألیف بین ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱ بوده است. همچنین، یکی از شرایط انتخاب مقالات و منابع، دسترس‌پذیر بودن تمام متن آن‌ها بود. زیرا باید با مطالعه‌ی متن کامل منابع، مؤلفه‌های مورد نظر را از آن‌ها استخراج می‌کردیم. معیارهای خروج از مطالعه، نبود دسترسی به متن کامل مقاله‌ها و کتب، تکراری و غیرمرتبط بودن با دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، از ۱۰۸ منبع (مقاله: ۹۷؛ کتاب: ۱۱) بر اساس معیارهای ورود یافت شده، ۷۲ منبع (۶۴ مقاله؛ ۸ کتاب) به دلیل تکراری بودن و غیرمرتبط با دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی و اهداف پژوهش از مطالعه خارج شد. ۴۳ مقاله در بررسی چکیده و عنوان مقاله‌ها و همچنین ۲۱ مقاله و ۸ کتاب در بررسی کامل متن منابع از مطالعه خارج شد. در مجموع از بین منابع گردآوری شده ۳۶ منبع (۵ کتاب و ۳۱ مقاله) شرایط ورود به مطالعه و بررسی کامل را پیدا و مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی از آن‌ها استخراج گردید. ابزار مورد استفاده در این قسمت فیش‌برداری و روش تجزیه و تحلیل، تحلیل مضمون بوده است. برای پاسخ کامل‌تر به سؤال اول پژوهش، با توجه به وجود منابع اندک و تازگی مفاهیم مربوط با دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی و همچنین عدم دسترسی کامل به برخی منابع و عزم پژوهشگران برای شناخت عمیق‌تر مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، از مصاحبه که از انعطاف‌پذیری بالای برخوردار است، به عنوان روش مکمل برای جمع‌آوری اطلاعات بهره گرفته شد تا بدین وسیله، هم اعتبار اطلاعات به دست آمده به دلیل استفاده از تنوع ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات بیشتر و هم قضاوت و داوری در مورد مؤلفه‌ها واقعی‌تر و منصفانه‌تر شود. اطلاع‌رسان‌های پژوهش در قسمت مصاحبه، ۳۷ نفر از اساتید دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان بودند. نمونه مورد مطالعه بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاکی انتخاب شده و حجم نمونه بر اساس قاعده رسیدن به حد اشباع در تحقیقات کیفی تعیین و با ۱۵ نفر متخصص به شرح **جدول ۱**، مصاحبه‌هایی انجام گرفت. دلیل انتخاب این افراد به عنوان نمونه پژوهش، تجربیات و فعالیت‌های افراد در زمینه دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، تخصص آن‌ها در زمینه دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی و مؤلفه‌های مرتبط به آن و انجام پژوهش‌های در این زمینه بود.

جدول ۱

مشخصات مصاحبه‌شوندگان برای شناسایی مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی

ردیف	جنسیت	سابقه	مرتبه	رشته تحصیلی	ردیف	جنسیت	سابقه	مرتبه	رشته تحصیلی
۱	مرد	۸	استادیار	تکنولوژی آموزشی	۹	مرد	۱۸	استادیار	فلسفه تعلیم و تربیت
۲	زن	۱۰	استادیار	مدیریت آموزشی	۱۰	مرد	۱۴	دانشیار	سنجش‌اندازه‌گیری
۳	مرد	۲۱	استادیار	حقوق	۱۱	مرد	۱۳	دانشیار	زبان و ادبیات فارسی
۴	مرد	۱۴	استادیار	الهیات	۱۲	مرد	۲۲	استادیار	فلسفه تعلیم و تربیت
۵	زن	۲۳	استادیار	زبان و ادبیات عرب	۱۳	زن	۱۱	استادیار	زبان‌های باستان
۶	مرد	۱۷	استادیار	معارف اسلامی	۱۴	مرد	۲۵	دانشیار	فلسفه تعلیم و تربیت
۷	مرد	۲۲	استاد	برنامه‌ریزی درسی	۱۵	زن	۱۶	استادیار	زبان و ادبیات فرانسه
۸	مرد	۱۷	استادیار	معارف اسلامی					

1. Sage
2. Scopus

برای جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه‌نیمه ساختار یافته ۷ سؤال اصلی مرتبط با ابعاد، آموزشی و پژوهشی، خدمات اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی، فرهنگی، فرآیندهای اداری و مالی و حوزه زیست محیطی دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، توسط پژوهشگران تدوین و سپس با استفاده از سؤالات کنکاشی دنبال گردید. این مصاحبه‌ها با توجه به بیماری کرونا به صورت غیرحضوری و در بستر محیط مجازی و یا به صورت تلفنی انجام شده با اجازه پاسخ‌دهندگان، صدای آن‌ها نیز ضبط شده و در موارد ضروری پژوهشگر توضیحات لازم را درباره سؤالات ارائه می‌کرد. هر مصاحبه نیز حدود ۴۵ تا ۶۰ دقیقه به طول می‌انجامید. برای تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از اجرای مصاحبه‌ها از تحلیل مضمون استفاده شد. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفضیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke, 2006). جهت تعیین اعتبار نتایج بخش‌های کمی و کیفی پژوهش، از روش CVR^۱ که به ضریب روایی لاشه^۲ معروف است، بهره گرفته شد. این ضریب روایی محتوایی از ۱- تا ۱+ متغیر است. هر چه این ضریب بزرگ‌تر باشد روایی الگو هم بیشتر است. ضریب صفر نشان‌دهنده این است که نیمی از داوران الگوی را مناسب تشخیص داده‌اند. ضریب ۱- حاکی از آن است که از نظر همه داوران، الگوی موردنظر غیرضروری است و باید کنار گذاشته شود. ضریب ۱ نیز نشان‌دهنده این است که همه داوران الگو را مناسب تشخیص داده‌اند. هر چه ضریب به ۱ نزدیک‌تر باشد، اعتبار الگو بیشتر است.

بخش کمی

روش پژوهش در بخش کمی، تحلیل محتوای کمی^۳ بوده است. در این بخش با استفاده از مضامین کشف شده از مرحله‌ی کیفی ابزاری برای تحلیل نقشه جامع علمی کشور طراحی گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل نقشه‌جامع علمی کشور است که شامل مقدمه و پنج فصل و ۳۹ صفحه است. و طی مراحل که عبارتند از: مرحله اول (آمادسازی)؛ مرحله تعیین ملاک‌های تحلیل مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌باشد، در این مرحله مؤلفه‌های مستخرج از مرحله کیفی در اختیار ۱۵ نفر از صاحب‌نظران برنامه درسی آموزش عالی در حوزه دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی از دانشگاه‌های تهران، آذربایجان شرقی، خراسان رضوی، فارس، اصفهان، همدان، هرمزگان و خراسان جنوبی قرار داده شد و روایی آن مورد تأیید قرار گرفت. مرحله دوم (بررسی مواد)؛ در این مرحله مواد و واحد تحلیل مشخص گردید. مواد مورد بررسی، نقشه‌جامع علمی کشور و واحد تحلیل مضمون بود. مرحله سوم (پردازش نتایج)؛ در این مرحله، محتوای نقشه‌جامع علمی کشور بر اساس ملاک‌های تحلیل (مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، مستخرج از مرحله‌ی اول)، مورد تحلیل تیم پژوهشی قرار گرفت و سپس مورد نظرخواهی استادان قرار گرفته و درجه‌ی توافق در **جدول ۵**، درج شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کمی از شاخص‌های آمار توصیفی، فراوانی و درصد، استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های بخش کیفی

در این پژوهش برای شناسایی مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی و ترسیم شبکه مضامین دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، ابتدا داده‌های حاصل از بررسی منابع به صورت کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی به صورت دستی طبقه‌بندی شدند. برای هر مؤلفه ابتدا کلیه مفهوم‌ها از طریق فرایند کدگذاری باز استخراج و سپس بر اساس فرایند کدگذاری محوری و انتخابی، مضامین بر اساس

1. Content Validity Ratio
2. Lawshe
3. quantitative content analysis

مفاهیم مشترک دسته‌بندی شدند. بدین صورت که دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی به‌عنوان مقوله مرکزی جهت مرتبط ساختن تمام مقولات دیگر به آن انتخاب شد که معرف کد یا مضمون انتخابی پژوهش می‌باشد. سپس در مرحله کدگذاری محوری با بررسی مشابهت‌ها و تمایزات بین مضامین، مضامینی که با هم ارتباط بیشتری داشتند، در یک دسته قرار گرفتند و مضامین سازمان دهنده را تشکیل دادند. این مؤلفه‌های که مستخرج از مبانی نظری و پیشینه در **جدول ۲**، نشان داده می‌شوند.

جدول ۲

مؤلفه‌های مستخرج از مبانی نظری و پیشینه

مضمون انتخابی	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
	۱. آموزش زمینه‌محور	تدریس عملی برای حل مشکلات اجتماعی، آموزش زمینه‌محور، تم محور کردن آموزش. (Barnett, 2018; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Dima et al., 2013; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
	۲. ایجاد محیط رغبت انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری	ایجاد بهترین محیط برای یادگیری، ایجاد تعامل برای ایجاد محیط رغبت انگیز و با نشاط یادگیری - یاددهی، غنی - تر شدن آموزش. (Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Coelho & Menezes, 2020; Giuffré & Ratto, 2014; Kouatli, 2019; Rahmani, 2019)
	۳. تأکید بر یادگیری مادام‌العمر	ایجاد یادگیری مادام‌العمر در فراگیران، پرورش انسان‌های مستقل، ایجاد جامعه یادگیرنده. (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Farasatkah, 2017; Fazeli & Mahdavi, 2019; Giuffré & Ratto, 2014; Singh, 2016)
	۴. تأکید بر سازمان یادگیرنده	برگزاری کارگاه برای دانش‌افزایی افراد درگیر در دانشگاه، کمک به ارتقاء سرمایه‌ی انسانی و دارایی‌های فکری و دانشی دانشگاه، دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی سازمان یادگیرنده در فرآیند شکل‌گیری و توسعه حرفه‌ای جامعه. (Barnett, 2018; Farasatkah, 2017; Rus et al., 2014; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی	۵. برخورداری از جو و فرهنگ آزادی آکادمیک	آزادی عمل اعضای هیأت علمی، عدم ایجاد مانع برای فعالیت‌های اجتماعی هیأت علمی، توجه به آزادمنشی در فرآیندهای دانشگاهی، آزادی عمل دانشگاه‌ها، استقلال آکادمیک دانشگاه. (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Farasatkah, 2017; Fazeli & Mahdavi, 2019)
	۶. تأکید بر آموزش بدون مرز	بین‌المللی سازی آموزش عالی، ارتباط بین مراکز دانشگاهی در کشورهای مختلف برای ارتقاء و بازتوانمندسازی گروه‌های مختلف جامعه، میزبانی از سمینارها ملی و بین‌المللی با حضور شرکا، پژوهش بین دانشگاهی در شهرها و کشورهای مختلف، دانشگاهی فرا مکانی. (Azizi, 2020; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Coelho & Menezes, 2020)
	۷. تأکید بر استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی	استفاده از پیشرفت‌های فناوری برای آموزش، آموزش با استفاده از فناوری، استفاده از بستر اینترنت برای آموزش و یادگیری، آموزش با استفاده از فناوری، ایجاد کلاس‌های هوشمند. (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Kouatli, 2019; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Rahmani, 2019)
	۸. تأکید ویژه بر آموزش شهروندی	پرورش شهروندان آگاه به حقوق و دیگران، تربیت شهروندی با جهت‌گیری بوم‌شناسی، پرورش شهروندی، آموزش شهروندانی مسئول از طریق فعالیت‌های منظم آکادمیک. (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Farasatkah, 2017; Giuffré & Ratto, 2014; Kouatli, 2019; Rahmani, 2019; Shaari et al., 2018; Singh, 2016; Vasilescu et al., 2010)
	۹. برخورداری از اساتید آگاه به مسائل اجتماعی	استادان دارای تفکر انتقادی، آموزش دانش‌های رهایی‌بخش، اعضای هیأت علمی به‌عنوان تبلور دهندگان مسئولیت اجتماعی، تسهیل بحث و جدل، فراهم‌کننده محیط آموختن. (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Farasatkah, 2017; Giuffré & Ratto, 2014;

- Kouatli, 2019; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
۱۰. تأکید بر آینده پژوهی در مطالعات برنامه درسی
- برنامه درسی چند فرهنگی، تأکید بر آموزش میان‌رشته‌ای، برنامه درسی کاوش محور، برنامه درسی متصاعد شونده، برنامه درسی چند فرهنگی، برنامه درسی چند هویتی، فرا زمانی و مکانی اند.
- ; Barnett, 2018; Coelho & Menezes, 2020; Farasatkah, 2017; Rahmani, Azizi, 2020) (2019; Singh, 2016; Sterling, Maxey, & Luna, 2013
۱۱. تربیت دانشجوی کارآمد
- پرورش فارغ التحصیلانی که داری مسئولیت اجتماعی اند، توانایی ایجاد کسب و کار، عملکرد موفق برای صاحبان کسب و کار، نگرش انتقادی و غیرمصالحات جویانه نسبت به پدیده‌های زشت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، ایفای نقش انسان آکادمیک، داشتن سواد اطلاعاتی.
- (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Farasatkah, 2017; Fazeli & Mahdavi, 2019; Giuffré & Ratto, 2014; Kouatli, 2019; Lukovics & Zuti, 2017; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Rahmani, 2019; Safaei Movahed, 2020; Shaari et al., 2018; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
- تربیت فارغ التحصیلانی با ظرفیت خود اندیشی انتقادی، دانشگاه نهادی مولد و به وجود آورنده پویای و تغییر از راه آموزش تفکر انتقادی، تأکید بر آموزش تفکر انتقادی.
- (Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Farasatkah, 2017; Fazeli & Mahdavi, 2019; Giuffré & Ratto, 2014; Rahmani, 2019; Singh, 2016)
- انجام تحقیقات برای حل مشکلات تجاری، اجتماعی و زیست محیطی جامعه، ارتباط پژوهش‌های دانشگاه با محیط زندگی، تم محور کردن پژوهش‌ها.
۱۳. پیوند تحقیقات دانشگاهی با مسائل جهانی واقعی
- (Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Buk et al., 2016; Kouatli, 2019; Rahmani, 2019; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
- رعایت استانداردهای پژوهش، انجام پژوهش‌های انتقادی و بی طرفانه، توجه به فقر و عدالت اجتماعی در پژوهش‌ها، دسترسی عمومی به پژوهش‌های دانشگاهی.
۱۴. اهتمام به رعایت اصول اخلاق در پژوهش
- (Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Meseguer-Sánchez et al., 2020)
- استفاده از افراد با تخصص‌های متنوع در ترکیب گروه‌های آموزشی برای انجام تحقیقات چند بعدی، به کار گیری اساتید با تخصص متنوع در گروه‌های آموزشی برای کم رنگ کردن مرزبندی بین‌رشته‌ای و گروه‌های آموزشی و انجام تحقیقات میان‌رشته‌ای، تشویق پژوهش‌های درون رشته‌ای با در نظر گرفتن میزان اشتراک منافع، ایده‌ها و فهم‌ها میان دانشگاهیان و حامیان بیرون از دانشگاه.
۱۵. انجام تحقیقات میان-رشته‌ای
- ; Barnett, 2018; Coelho & Menezes, 2020; Giuffré & Ratto, 2014; Azizi, 2020) (Kouatli, 2019
- بازدید جوامع محلی، مدارس و سازمان‌های دولتی از مکان‌های تفریحی دانشگاه، برگزاری برنامه آموزشی و مذهبی برای جامعه محلی، شناسایی و رفع چالش‌های جامعه، استفاده جامعه محلی از امکانات آموزشی، ورزشی و تفریحی. ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها
- (Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Dima et al., 2013; Farasatkah, 2017; Fazeli & Mahdavi, 2019; Kouatli, 2019; Lukovics & Zuti, 2017; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Rahmani, 2019; Shaari et al., 2018; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020; Vasilescu et al., 2010)
- پشتیبانی همه جانبه از افراد معلول، حمایت‌های حقوقی از افراد آسیب‌پذیر جامعه محلی، بهبود شرایط زندگی برای افراد آسیب‌پذیر، کمک به بهبود تغذیه افراد فقیر جامعه.
۱۶. امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها
- (Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Dima et al., 2013; Giuffré & Ratto, 2014; Kouatli, 2019; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)
- توسعه فرآیندهای کسب و کار و نوآوری‌ها برای جامعه محلی، مشارکت در تحلیل وضعیت موجود و مطلوب اقتصادی منطقه ای، تسهیل سرمایه‌گذاری و کار مشترک با اجتماع محلی.
۱۷. توجه به مسائل افراد آسیب‌پذیر اجتماعی
- (Buk et al., 2016; Dima et al., 2013; Rahmani, 2019; Singh, 2016)
- توسعه اقتصاد محلی
۱۸. توجه به مسائل محیط
- پاسخ‌گویی به خواسته‌های زیست محیطی، تشویق کلیه افراد برای حفظ محیط زیست، کاهش عوامل مخرب موثر

زیست

بر محیط زیست، تقویت محیط زیست.

(Alzyoud & Bani-Hani, 2015; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Dima et al., 2013; Kouatli, 2019; Mirzaei, 2020; Rahmani, 2019; Sterling, Maxey, & Luna, 2013; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)

۲۰. تعامل بین دانشگاه و نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی در حوزه نیازهای اجتماعی

عضویت دانشگاهیان در حوزه NGO ها، اصلاح فرآیندهای دانشگاه و بازکردن درب دانشگاه به سوی ذینفعان، انجمن‌ها و گروه‌های مختلف، تعامل مدنی با جامعه، عضویت جامعه دانشگاهیان، در سازمان‌های مردم نهاد. (Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Dima et al., 2013; Fazeli & Mahdavi, 2019; Kouatli, 2019; Rahmani, 2019; Shaari et al., 2018; Singh, 2016; Vasilescu et al., 2010)

۲۱. سرمایه‌گذاری، درگیری، مشارکت و ایده پردازی در فضای کسب و کار

حمات از شرکت‌های دانش بنیاد، تربیت فارغ التحصیلان مورد نیاز بازار کار، برگزاری سمینارها و انجام پژوهش‌ها برای سایرین، گسترش منابع درآمدی دانشگاه، تأسیس انجمن فارغ التحصیلان برای خدمت مناسب به بازار کار. (Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Coelho & Menezes, 2020; Dima et al., 2013; Kouatli, 2019; Lukovics & Zuti, 2017; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)

۲۲. آموزش کارآفرینی

ایجاد رشته جدید کارآفرینی در دوره‌های دانشگاهی، ارائه واحد درسی کارآفرینی برای برخی از رشته‌های تحصیلی، آموزش کارآفرینی به دانشجویان.

(Azizi, 2020; Fazeli & Mahdavi, 2019; Lukovics & Zuti, 2017; Perić & Delić, 2016; Safaei Movahed, 2020; Shaari et al., 2018; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020; Yousefzadeh Chosari & Shah Moradi, 2020)

۲۳. برخورداری از تعهد اخلاقی و تعهد سازمانی همه افراد در محیط دانشگاه

داشتن رفتار اخلاقی با کلیه مراجعه کنندگان به دانشگاه، مبارزه با نایب‌بری و فساد در دانشگاه، تبلور محاسن اخلاقی در عرف‌ها و رویه‌های دانشگاه.

(Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Giuffré & Ratto, 2014; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Rahmani, 2019; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)

۲۴. تقویت هویت اسلامی - ایرانی

دانشگاهی که منادی فرهیختگی، اخلاق، دین‌گرایی، آرمان‌های انقلابی و توسعه، پاسخ‌گویی به آرمان‌های انقلاب، تعهد سیاسی و ایدئولوژیک به نظام اسلامی.

(Azizi, 2020; Fazeli & Mahdavi, 2019; Rahmani, 2019)

۲۵. پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی

پاسخ‌گویی و فهم سفارش‌های خاموش اجتماعی، توجه به صداها و خاموش جامعه، تضمین برابری به رغم سن، فرهنگ، قومیت و جنسیت، توجه به فرهنگ‌های مختلف.

(Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Coelho & Menezes, 2020; Gomez, Naveira, & Bernabel, 2018; Lukovics & Zuti, 2017)

۲۶. مدیریت شفاف و پاسخ‌گو در فرآیندهای دانشگاه

مدیریت شفاف و با کیفیت، مدیریت اخلاقی و شفاف فرآیندهای اداری، آموزشی، شناختی و اجتماعی، پاسخ‌گویی، شفافیت و رعایت حاکمیت قانون در فرآیندهای دانشگاه.

(Azizi, 2020; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Giuffré & Ratto, 2014; Gomez, Naveira, & Bernabel, 2018; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Rahmani, 2019; Shaari et al., 2018; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)

۲۷. تقویت اعتماد اجتماعی نسبت به دانشگاه

ایجاد فرهنگ تعامل، تعامل با پروژه‌های توسعه انسانی و بهبود کیفیت زندگی، توجه به دیالوگ تعاملی جامعه، مسئولیت‌پذیری در قبال جامعه جهت افزایش سرمایه اجتماعی دانشگاه، توجه به تعامل با جهان پیرامون، ایجاد شبکه ارتباطی بین دانشگاه و سایر ذی‌نفعان.

(Alzyoud & Bani-Hani, 2015; Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Chile & Black, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Giuffré & Ratto, 2014; Kouatli, 2019; Perić & Delić, 2016; Rahmani, 2019; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)

۲۸. داشتن برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و استراتژیک

تدوین برنامه استراتژیک برای نوسازی دانشگاه، داشتن برنامه راهبردی برای مشارکت و پذیرش مسئولیت اجتماعی، طراحی برنامه استراتژیک، آوردن مسئولیت اجتماعی در برنامه راهبردی.

(Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Farasatkah, 2017;

(Kouatli, 2019; Rahmani, 2019; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)	توجه به نوآوری در جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی، حمایت از باز تولید و باز آفرینی مبتنی بر جامعه، مشارکت خلاق دانشگاه در فعالیت‌های اجتماعی.	۲۹. نوآوری در عرصه‌های مختلف
(Buk et al., 2016; Chen, Nasongkhla, & Donaldson, 2015; Coelho & Menezes, 2020; Giuffré & Ratto, 2014; Meseguer-Sánchez et al., 2020; Mickey, 2015; Rahmani, 2019; Shaari et al., 2018; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)	افزایش سهم گرمایی خورشید در ساختمان‌ها، مصرف کارآمد آب، ترویج استفاده از خودرو برقی در حمل و نقل، جایگزینی سیستم روشنایی با LED؛ ساخت ساختمان‌های سبز.	۳۰. اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز
(Azizi, 2020; Baradaran, Noorshahi, & Roshan, 2019; Barnett, 2018; Buk et al., 2016; Dima et al., 2013; Singh, 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020; Vasilescu et al., 2010)	ارتباط با شرکت‌ها برای حل مشکلات تخصصی آن‌ها، ارتباط بین دانشگاه و شرکت‌ها، مشارکت و همکاری دانشگاه با جوامعی شبیه خودش از طریق انتقال دانش، ایجاد شبکه ارتباطی بین دانشگاه و سایر ذی نفعان.	۳۱. تعامل سازنده با مقامات و مدیران بخش‌ها و دستگاه‌های بیرون از دانشگاه
(Azizi, 2020; Barnett, 2018; Chile & Black, 2015; Farasatkah, 2017; Lukovics & Zuti, 2017; Perić & Delić, 2016; Singh, 2016; Vallaey, 2014)	عدم تقلیل مسئولیت اجتماعی به واحد اداری، تقویت و توسعه شرکت‌های دانش بنیاد در قالب مراکز پارک‌های علم و فناوری در درون دانشگاه، میزبانی شرکت‌های کارآفرین در دانشگاه، تأسیس دفتری در دانشکده برای پذیرش وکالت موکلین فقیر.	۳۲. تأسیس و راه اندازی دفاتر بخش‌های مختلف جامعه در دانشگاه و بالعکس
(Azizi, 2020; Buk et al., 2016; Terán-Bustamante & Torres-Vargas, 2020)	تشویق فرهنگ مسئولیت اجتماعی با معیارهای اخلاقی و حرفه‌ای بالا و عقد توافق نامه‌های شفاف با سازمان‌های مختلف، عقد قرارداد با سازمان‌های مختلف، مشارکت و همکاری دانشگاه با جوامعی شبیه خودش از طریق انتقال دانش، ارائه خدمات و تحقق تدریس.	۳۳. عقد قراردادها و تفاهم نامه‌های همکاری علمی، آموزشی و فناوری با نهادها و سازمان‌های مختلف.

در مرحله دوم به منظور شناسایی مؤلفه‌های احتمالی مغفول در مطالعات گذشته به طور هدفمند از نوع ملاکی و براساس قاعده اشباع با ۱۵ نفر از صاحب نظران آموزش عالی مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام گرفت. که نتایج آن به طور خلاصه در **جدول ۳** آمده است. لازم به ذکر است که مؤلفه‌های مستخرج از مصاحبه‌ها به جز در موارد تأکید بر ترویج و توزیع علم، تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه، داشتن نظام انگیزشی در حوزه‌ی نیازهای اجتماعی و تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی به طور کامل با مؤلفه‌های مستخرج از ادبیات نظری و پیشینه همسان می‌باشد.

جدول ۳

مؤلفه‌های مستخرج از مصاحبه با خبرگان آموزش عالی

مضمون انتخابی	مضامین سازماندهنده (مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی)	مضامین پایه	مصادیق
دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی	۱. آموزش زمینه‌محور ۲. ایجاد محیط رغبت انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری	توجه ویژه به آموزش تم محور، یادگیری زمینه‌محور، آموزش بر اساس نیاز جامعه، آموزش زمینه‌محور. زیبا و مناسب بودن چیدمان اتاق‌ها و کلاس‌های دانشکده، استفاده از رنگ‌های شاد برای نقاشی و پرده کشی دانشگاه، حساسیت شدید به نور و دمای محیط کلاس‌ها و سالن‌های دانشکده، فراهم آوردن وسایل مناسب برای انجام تدریس مؤثر.	پاسخگو کد ۴ اظهار داشت: «باید یادگیری در کلاس درس با یادگیری در جهان واقعی ارتباط داشته باشد». مصاحبه شونده کد ۳ بیان داشت: «زیبا و مناسب بودن چیدمان اتاق‌ها و کلاس‌های دانشکده، استفاده از رنگ‌های شاد برای نقاشی و پرده کشی دانشگاه، حساسیت شدید به نور و... خدماتی هستند که دانشگاه‌ها برای ایجاد محیط بانشاط یاددهی - یادگیری ملزم به رعایت آن می‌باشد».

۳. تأکید بر یادگیری مادام‌العمر
- هدایت فراگیران به سمت خودآموزی، توانمند سازی دانشجویان برای زندگی شرافت مندانه و هدفمند، مجهز شدن دانشجویان به چند مهارت برای ادامه زندگی، ترویج یادگیری مادام‌العمر.
۴. تأکید بر سازمان یادگیرنده
- توسعه یادگیری سازمانی و پویا سازی فرآیند مسئولیت‌پذیری اجتماعی، دانشگاه سازمانی یادگیرنده است، تولید کننده علم به جای مصرف کننده صرف علم.
۵. برخورداری از جو و فرهنگ آزادی آکادمیک
- امکان بیان اندیشه و دیدگاهها، استقلال علمی، دانشجویان و اساتید، آزادی دانشجویان در کنش‌ها علمی خود، آزادی اعضای هیئت علمی در تحقیق و تولید دانش، محترم شمردن حق دانشجویان در داشتن نظرات و دیدگاه‌های متفاوت.
۶. تأکید بر آموزش بدون مرز
- استفاده از تجربیات سایر دانشگاه‌ها با تبادل استاد و دانشجو و شرکت فعال در تولید علم در سطح دنیا، بین‌المللی سازی در خانه، بستن موافقت‌نامه‌های فرهنگی با دانشگاه‌های کشورهای که از نظر فرهنگی با هم مشابه اند، انجام پژوهش‌های مشترک و انتشار این مقالات در مجلات معتبر علمی بین‌المللی.
۷. تأکید بر استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی
- استفاده از واقعیت مجازی برای آموزش و یادگیری، استفاده از واقعیت افزوده برای آموزش و یادگیری، استفاده از شبیه سازها برای آموزش و یادگیری، استفاده از آموزش مبتنی بر وب برای آموزش و یادگیری.
۸. تأکید ویژه بر آموزش شهروندی
- اهتمام برای تربیت شهروندانی مسئول، پرورش شهروندانی مسئول و آگاه به حقوق خود و دیگران، شکل دهی شهروندانی که بتوانند خیر عامه را توسعه دهند.
۹. برخوردار از اساتید آگاه به مسائل اجتماعی
- پرورش اخلاقی و ذهنی دانشجویان، مشارکت اعضای هیأت علمی در تصمیم‌گیری برای پاسخ‌گویی اجتماعی، استادان درگیر در مسائل اجتماعی.
۱۰. تأکید بر آینده پژوهی در مطالعات برنامه درسی
- توجه به برنامه درسی تلفیقی، استفاده از روش‌های نوین در طراحی، اجرا و ارزش‌یابی برنامه درسی، طرح مسائل اجتماعی و آموزش مهارت ورزی در برنامه درسی.
۱۱. تربیت دانشجوی کارآمد
- تربیت انسان‌های چند تخصصی، تربیت دانشجوی چند بعدی، به فعلیت درآمدن خلاقیت‌ها، ظهور و بروز استعدادها و بالندگی علمی و فرهنگی دانشجویان از ویژگی‌های اصلی دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌باشد.
۱۲. تأکید بر آموزش تفکر انتقادی
- تأکید بر آموزش تفکر انتقادی، آموزش حل مسئله، آموزش تفکر انتقادی، پرورش تفکر انتقادی، ترویج تفکر انتقادی.
- پاسخگو کد ۱۰ اظهار داشت: «دانش پایه و روش دستیابی به دانش را به فراگیران آموزش دهیم، تا به یادگیرندگانی مادام‌العمر تبدیل شوند».
- پاسخگو شماره ۴ اظهار داشت: «دانشگاه آینده برای توسعه حرفه‌ای تمام کارکنان دانشگاه اعم از استاد، کارکنان و... توجه ویژه دارد».
- مشارکت‌کننده کد ۹ بیان داشت: «در این نسل از دانشگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان در پژوهش و تولید دانش از آزادی کامل برخوردارند».
- شرکت‌کننده کد ۲ در پژوهش اظهار داشت: «از نمودهای آموزش بدون مرز به تأسیس دانشگاه در خاک کشور دیگر، می‌توان اشاره کرد».
- شرکت‌کننده کد ۴ در پژوهش اظهار داشت: «هوشمند سازی و تلفیق آموزش مجازی در فرآیند یاددهی - یادگیری، ضمن تنوع بخشی به محیط آموزشی باعث یادگیری بهتر فراگیران می‌شود».
- مشارکت‌کننده کد ۵ بیان داشت: «تربیت شهروندی که به حقوق خود و حقوق دیگران آگاه باشد، از نمودهای بارز دانشگاه در آینده می‌باشد».
- پاسخگو کد ۱۲ اظهار داشت: «در دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی اساتید ضمن اینکه خودشان درگیر در مسائل اجتماعی می‌شوند، فراگیران را نیز ترغیب می‌کنند تا در حل مسائل واقعی جامعه محلی درگیر شده و از آموزش طوطی‌وار دوری می‌نمایند».
- شرکت‌کننده کد ۵ بیان داشت: «از آنجای که مسائل و مشکلات جامعه در آینده چند بعدی و پیچیده‌تر هستند، لذا باید به سمت برنامه درسی فرارشته و تلفیقی حرکت نمود».
- همچنین شرکت‌کننده کد ۳ بیان داشت: «به فعلیت درآمدن خلاقیت‌ها، ظهور و بروز استعدادها و بالندگی علمی و فرهنگی دانشجویان از ویژگی‌های اصلی دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌باشد».
- پاسخگو کد ۱۵ اظهار داشت: «استادان باید از روش‌های نوین یاددهی - یادگیری در کلاس درس استفاده نمایند و بحث‌های آزاد در رابطه با موضوعات مرتبط را ترویج نمایند تا ضمن تقویت تفکر انتقادی نحوه‌ی نقد کردن درست را به فراگیران بیاموزند».

۱۳. پیوند تحقیقات دانشگاهی با مسائل جهان واقعی
- عمومی سازی دانش در جهت حل مشکلات واقعی، پژوهش‌ها کاربردی باشند، پژوهش‌ها با توجه به نیازهای واقعی اجتماعی انجام گیرند.
۱۴. اهتمام به رعایت اصول اخلاقی در پژوهش
- پذیرش مسئولیت عواقب تحقیقات و اختراعات علمی، انجام پژوهش‌های بی طرفانه دانشمندان با توجه به اخلاق علمی و حرفه‌ای، نگرانی نسبت به بهره برداری سوء از نتایج پژوهش‌ها، رعایت حریم خصوصی آزمودنی.
۱۵. انجام تحقیقات میان‌رشته‌ای
- انجام پژوهش‌های بین‌رشته‌ای، چندرشته‌ای و فراشته‌ای، انجام پژوهش از حیث اجتماعی توزیع شده، تقاضا-محور، فرارشته‌ای و پاسخ‌گویی‌های چندگانه، انجام تحقیقات با شرکت گروهی از اساتید با تخصص‌های مختلف.
۱۶. امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها
- ارائه خدمات متنوع از طرف دانشگاه به اجتماع محلی، تدریس خصوصی دانشجویان برای جامعه محلی، برگزاری کلاس‌های هنری گوناگون برای جامعه محلی، فعالیت‌های روابط عمومی برای آگاه سازی جامعه محلی.
۱۷. توجه به مسائل افراد آسیب‌پذیر اجتماعی
- کمک به افراد آسیب دیده مانند معلولان، پرداختن به مسائل مؤثر بر شرایط زندگی نظیر مسکن، خشونت، بی خانمانی جامعه پیرامون نهاد آموزش عالی، پرداختن به مسئله‌های جامعه محلی مانند خشونت و ایدز، نقش مددکاری.
۱۸. توسعه اقتصاد محلی
- خرید هدفمند از جوامع محلی، پیاده سازی اصول جامعیت اقتصادی با استخدام پیمانکاران محلی، توسعه ابتکارات مشاغل منطقه‌ای، خرید دانشجویان از بازارهای محلی، رونق دادن به سیستم حمل و نقل محیط محلی.
۱۹. اهتمام به مسائل محیط زیست
- پاسخ گو بودن در قبال نیازهای زیست محیطی، سازگاری دانشگاه با تغییرات زیست محیط، شناسایی تهدیدهای زیست محیطی و تلاش برای برطرف کردن آن‌ها.
۲۰. تعامل بین دانشگاه و نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی در حوزه نیازهای اجتماعی
- تعامل دانشگاه با NGO برای حل مسائل جامعه محلی، تعامل دانشگاه با سمن‌ها و انجمن‌های دانشجویی، اجازه تشکیل و فعالیت به گروه‌ها، انجمن‌ها و تشکلات قابل پذیرش در درون دانشگاه.
۲۱. سرمایه‌گذاری، درگیری، مشارکت و ایده پردازی در فضای کسب و کار
- تربیت منابع انسانی برای چرخه اقتصاد، تجاری‌سازی پژوهش‌ها، ایجاد فرهنگ کسب و کار در هر زمان هر مکان، درگیری اساتید و دانشجویان برای حل مشکلات اقتصادی جامعه.
۲۲. آموزش کارآفرینی
- برنامه‌ریزی در رشته‌های دانشگاه برای ارتباط بهتر با
- مشارکت‌کننده کد ۸ بیان داشت: «پژوهش‌های که به مسائل واقعی جامعه نپردازد و درصدد افزایش کرانه زندگی افراد جامعه نباشد، در گوشه کتابخانه خواهند ماند و کمترین استفاده ممکن از آنها نمی‌شود».
- مصاحبه شونده کد ۷ بیان داشت: «در زمینه رعایت موارد اخلاقی اخیراً در قالب اجرای کارگاه‌های آموزشی و اجرای طرح‌های آموزشی تلاش می‌کنند که مسأله سرقت علمی و حقوق معنوی مولفان را به اساتید و دانشجویان گوشزد نمایند».
- مصاحبه شونده شماره ۹ اظهار داشت: «دانشگاه باید به سمت انجام پژوهش‌های میان رشته‌ای برای حل مسائل پیچیده جهان امروز برود».
- پاسخگو کد ۴ اظهار داشت: «ارائه خدمات تخصصی مانند مشاوره در زمینه مدیریت آموزشی، کمک به توسعه حرفه‌ای معلمان، نظارت و تضمین کیفیت خدمات و فرآیندهای آموزشی، آموزش خانواده و برنامه‌ریزی آموزشی و تحصیلی به مدارس محروم، از ظرفیت و قابلیت‌های بالقوه گروه‌ها دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه بوعلی در زمینه ارائه خدمات حرفه‌ای به جامعه می‌باشد».
- شرکت‌کننده کد ۷ بیان داشت: «از دیگر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بالقوه ارائه خدمات حرفه‌ای به جامعه توسط دانشگاه، ایجاد بستر برای استفاده از امکانات دانشکده‌های علوم انسانی برای افراد معلول و نابینا می‌باشد».
- مشارکت‌کننده شماره ۹ اشاره داشت: «این نسل از دانشگاه به تبلیغ، ترویج و مصرف کالاهای تولیدی مناطق محروم جامعه محلی توجه ویژه دارد».
- مصاحبه شونده کد ۱۳ بیان داشت: «مبارزه با آلودگی محیط زیست، جلوگیری از جنگل زدایی، آگاه کردن جامعه در خصوص زیان‌های فرسایش خاک، مبارزه با گرما شدن بیشتر کره زمین و غیره.. از رسالت‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی می‌باشد».
- مصاحبه شونده کد ۴ بیان داشت: «دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی همکاری داوطلبانه اعضای هیأت علمی دانشگاه با سازمان‌های غیردولتی (سمن‌ها) و استفاده از ظرفیت‌های ایشان برای کمک به جامعه محلی را تسهیل می‌نماید».
- پاسخگو شماره ۷ اظهار داشت: «دانشگاه نسل چهارم با کمک به جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بهبود محیط کسب و کار در جامعه به توسعه اقتصادی کمک می‌کند».
- مشارکت‌کننده شماره ۱۰ اشاره داشت: «این نسل از دانشگاه

- صنعت، پرورش و زمینه‌سازی روحیه کارآفرینی و خلاقیت در میان استادان، تربیت کارآفرین برخط در حوزه فرهنگی، توسعه آموزش کارآفرینی.
۲۳. برخورداری از تعهد اخلاقی و تعهد سازمانی همه افراد در محیط دانشگاه
۲۴. تقویت هویت اسلامی - ایرانی
۲۵. پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی
۲۶. مدیریت شفاف و پاسخ گو در فرآیندهای دانشگاه
۲۷. تقویت اعتماد اجتماعی نسبت به دانشگاه
۲۸. داشتن برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و استراتژیک
۲۹. نوآوری در عرصه‌های مختلف
۳۰. اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز
۳۱. تعامل سازنده با مقامات و مدیران بخش‌ها و دستگاه‌های بیرون از دانشگاه
۳۲. تأسیس و راه اندازی دفاتر بخش‌های مختلف جامعه در دانشگاه و بالعکس
- می‌تواند با برگزاری کارگاه‌های آشنایی با کارآفرینی به ترویج اندیشه کارآفرینی در جامعه مدد رساند.
- شرکت‌کننده شماره ۱۲ بیان داشت: «دانشگاه مسئولیت‌پذیر به مدیریت اخلاقی و شفاف فرآیندهای اداری، آموزشی و رفاهی اهتمام ویژه‌ای دارد».
- مصاحبه‌شونده کد ۳ بیان داشت: «تبیین صحیح معارف دینی، آرمان‌های انقلاب، اهداف کلان جمهوری اسلامی و ارائه الگوی مناسب از وظایف اساسی دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در جهت تقویت هویت اسلامی - ایرانی می‌باشد».
- پاسخگو شماره ۲ اشاره داشت: «استاد هنگام برخورد با موضوعات حساس اخلاقی، زمینه‌های متفاوت اجتماعی، فرهنگی و مذهبی دانشجویان را مد نظر قرار دهد».
- مصاحبه‌شونده شماره ۷ اظهار داشت: «نظارت و تضمین کیفیت خدمات و فرآیندهای آموزشی از اولویت اصلی این نسل دانشگاه می‌باشد».
- مصاحبه‌شونده شماره ۳ اشاره داشت: «دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی به تقویت و تحکیم پیوندهای نظام آموزش عالی با بخش‌های مختلف جامعه نگاه ویژه‌ای دارد».
- پاسخگو شماره ۸ اظهار داشت: «بطور کلی دانشگاه برای انجام کلیه کارها با توجه به این که برنامه مانند قطب‌نما جهت انجام کارها را نشان می‌دهند، باید نسبت به تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان مدت و بلند مدت اقدام نماید».
- شرکت‌کننده شماره ۱۴ بیان داشت: «تأسیس مراکز مشاوره و روان‌درمانی با رویکرد دینی می‌تواند گام بسیار مهمی در کمک به جامعه محاط دانشگاه باشد»
- پاسخگو کد ۹ اشاره داشت: «برنامه ریزی برای کاهش مصارف آب، انرژی، کاغذ، توسعه حمل و نقل سبز و... از کارهای است که این نسل از دانشگاه برای تحقق دانشگاه سبز انجام می‌دهد».
- شرکت‌کننده کد ۱۰ در پژوهش اظهار داشت: «کمک به حوزه‌های علمی برای بهبود زبان گفتگو و تدریس در درس‌هایی مانند صرف و نحو و بلاغت».
- شرکت‌کننده کد ۲ در پژوهش اظهار داشت: «جهت استفاده متقابل جامعه و دانشگاه از ظرفیت‌های یکدیگر داشتن دفتر ارتباط دانشگاه با جامعه ضرورتی انکارناپذیر می‌باشد».
- صنعت، پرورش و زمینه‌سازی روحیه کارآفرینی و خلاقیت در میان استادان، تربیت کارآفرین برخط در حوزه فرهنگی، توسعه آموزش کارآفرینی.
- رعایت و پرورش ارزش‌های اجتماعی در محیط دانشگاه، استقرار نظام تشویق و قدردانی از عملکرد اخلاقی در سطح دانشگاه، تدوین منشور اخلاقیات در دانشگاه و رعایت مفاد آن.
- ایجاد بسترهای فرهنگی برای حفظ هویت اجتماعی، برگزاری برنامه‌های فرهنگی اخلاق محور در زیست بوم دانشگاه، همسو و هم‌رنگ بودن برنامه‌های فرهنگی دانشگاه‌ها با ارزش‌ها و اعتقادات جامعه.
- افزایش آگاهی فهم چند فرهنگی در بین نفعان دانشگاه، توجه به ابعاد مختلف فرهنگ‌ها مانند آداب و رسوم و دستاوردهای فرهنگی‌های مختلف، احترام به فرهنگ زبان و آداب و رسوم خود و دیگران.
- اتاق شیشه‌ای مدیریت، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی، برگزاری دوره‌های مختلف برای آشنایی ذی نفعان با موارد قانونی در سطح دانشگاه، آموزش قوانین دانشگاه در قالب بروشور، وبینار به ذی نفعان.
- تخصص محوری با تأکید بر تعامل با جامعه، تقویت و تحکیم پیوندهای نظام آموزش عالی با بخش‌های مختلف جامعه، تقویت سرمایه اجتماعی دانشگاه با ایجاد شبکه‌های ارتباطی متنوع.
- داشتن مأموریت روشن و انتقال آن به جامعه دانشگاهی، داشتن راهبرد، استراتژی و اهداف، داشتن برنامه راهبردی مناسب.
- طراحی مدل بومی شده برای مفهوم سازی مسئولیت اجتماعی، مدیریت خلاق، مبتکر، مبتنی بر حمایت از نوآوری، فرصت جو و توسعه گرا، دانشگاه به‌عنوان مرکز نوآوری و نگاه نو به مسائل.
- استفاده بیشتر و به‌مینه از فناوری برای حفاظت از محیط زیست، جلوگیری از تخریب محیط زیست در اثر فعالیت‌های دانشگاه، جلوگیری از جنگل زدایی، صرفه جویی و کاهش هزینه انرژی، استفاده از انرژی‌های پاک، کاهش هزینه‌های حمل‌ونقل.
- تعامل سازنده با مدیران خارج از دانشگاه، تلاش‌های مدیران نهادهای آموزش عالی برای کار با مسئولان و سازمان‌های دولتی و سازمان‌های اجتماع بنیان.
- ایجاد دفاتر برای شناسایی نیازهای و فرصت‌های محیط پیرامون دانشگاه، تأسیس دفتر متقابل بین جامعه و دانشگاه، احداث دفتری برای ارتباط با جامعه.

۳۳. عقد قراردادها و تفاهم‌نامه‌های همکاری علمی، آموزشی و فناوری با نهادها و سازمان‌های مختلف	عقد قراردادهای برای انجام مسئولیت‌های اجتماعی دانشگاه با مراکز آموزشی و اداری، احترام به قراردادهای بسته شده با دیگران، عقد تفاهم‌نامه برای حل مشکلات آموزشی و پژوهشی سایر دستگاه‌ها.	پاسخگو شماره ۴ اظهار داشت: «بستن تفاهم‌نامه جهت برگزاری انواع دوره‌های دانش‌افزایی برای نهادها و بخش‌های مختلف مثل ناچا، آیفاء، منابع طبیعی، شهرداری، بنیاد شهید، آموزش و پرورش لازم می‌باشد».
۳۴. تأکید بر ترویج و توزیع علم	انتشار پژوهش‌ها، شرکت فعال و مستمر در همایش‌ها.	مشارکت‌کننده کد ۳ بیان داشت: «معرفی کتاب‌های جالب و خواندنی برای ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی و بالابردن سطح آگاهی و فرهنگ جامعه از دیگر خدمات دانشکده‌های علوم- انسانی به جامعه می‌باشد».
۳۵. تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه	جذب حمایت مالی از طرح‌های صنعتی، تجاری‌سازی پژوهش‌ها، توجه ویژه به تجاری‌سازی ایده‌ها، تأمین مالی و بودجه متنوع، ایجاد درآمدهای غیرشهریه‌ای، داشتن شفافیت مالی - اقتصادی، تنوع بخشی به منابع بودجه‌ای دانشگاه.	پاسخگو کد ۱۴ اشاره داشت: «جهت حفظ استقلال دانشگاه تنوع بخشی به منابع بودجه دانشگاه امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد».
۳۶. داشتن نظام انگیزشی در راستای نیازهای اجتماعی برای اساتید	طراحی و استقرار نظام ارزیابی و رتبه بندی دانشگاه‌ها بر مبنای کم و کیف تعامل جامعه و محیط پیرامون، ارتقاء اساتدان با معیارهای مرتبط با مسئولیت اجتماعی، ایجاد انگیزه در کارکنان برای ارائه خدمات مناسب به ارباب رجوع، تعیین مسئولیت اجتماعی به- عنوان یکی از معیارهای ارتقاء اساتید.	شرکت‌کننده کد ۱۱ بیان داشت: «جهت تشویق اساتید برای انجام فعالیت متنوع برای خدمت به جامعه بهتر است، مسئولیت اجتماعی به عنوان یکی از معیارهای ارتقاء اساتید تعریف گردد».
۳۷. تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی	گسترش سطوح تحصیلی بالاتر از جمله کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های مختلف، تأسیس رشته- های مأموریت‌گرا با توجه به اقتضات محیط بومی، و زیست بوم محلی محاط دانشگاه، بالا بردن کیفیت محصولات تولیدی دانشگاه، توسعه رشته‌های کاربردی برای جامعه، توجه به نیاز منطقه در تأسیس رشته جدید.	شرکت‌کننده کد ۱۳ در پژوهش اظهار داشت: «دانشگاه بوم شناختی به تأسیس رشته‌های مأموریت‌گرا و رشته‌های کاربردی که مورد نیاز جامعه باشند، اهتمام ویژه دارد».

برای تعیین اعتبار مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی با تأکید بر علوم انسانی که مستخرج از ادبیات تحقیق شامل منابع مکتوب و دیجیتال و مصاحبه با خبرگان آموزش عالی است، این مؤلفه‌ها در قالب جدولی به متخصصان ارائه شد تا مورد بررسی آن‌ها قرار گیرد و مؤلفه‌هایی که مورد تأیید متخصصان بود، به‌عنوان مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی در این پژوهش مورد استفاده واقع شود. بر اساس روش CVR برای ۱۵ نفر متخصص حداقل روایی ۰/۴۹ مورد نیاز است (Hajizadeh & Asghari, 2011). نتایج نشان داد مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی با تأکید بر علوم انسانی شامل تأکید بر آموزش زمینه‌محور با روایی (۰/۷۳)، ایجاد محیط رغبت‌انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری با روایی (۰/۸۶)، تأکید بر یادگیری مادام‌العمر با روایی (۰/۶۰)، تأکید بر سازمان‌یادگیرنده با روایی (۰/۶۰)، برخورداری از جو و فرهنگ آزادی آکادمیک با روایی (۰/۶۰)، تأکید بر آموزش بدون مرز با روایی (۰/۸۶)، تأکید بر استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی با روایی (۰/۸۶)، تأکید ویژه بر آموزش شهروندی با روایی (۰/۷۳)، برخورداری از اساتید آگاه به مسائل اجتماعی با روایی (۰/۸۶)، تأکید بر آینده پژوهی در مطالعات برنامه درسی با روایی (۰/۷۳)، تربیت دانشجوی کارآمد با روایی (۰/۸۶)، تأکید بر آموزش تفکر انتقادی با روایی (۰/۷۳)، پیوند تحقیقات دانشگاهی با مسائل جهان واقعی با روایی (۰/۸۶)، اهتمام به رعایت اصول اخلاق در پژوهش با روایی (۰/۸۶)، انجام تحقیقات میان‌رشته‌ای با روایی (۰/۶۰)، امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها با روایی

(۰/۸۶)، توجه به مسائل افراد آسیب‌پذیر اجتماعی با روایی (۰/۸۶)، توسعه اقتصاد محلی با روایی (۰/۸۶)، اهتمام به مسائل محیط زیست با روایی (۰/۸۶)، تعامل بین دانشگاه و نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی در حوزه نیازهای اجتماعی با روایی (۰/۷۳)، سرمایه‌گذاری، درگیری، مشارکت و ایده‌پردازی در فضای کسب و کار با روایی (۰/۶۰)، آموزش کارآفرینی با روایی (۰/۶۰)، برخورداری از تعهد اخلاقی و تعهد سازمانی همه افراد در محیط دانشگاه با روایی (۰/۷۳)، تقویت هویت اسلامی - ایرانی با روایی (۰/۷۳)، پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی با روایی (۰/۷۳)، مدیریت شفاف و پاسخگو در فرآیندهای دانشگاه با روایی (۰/۸۶)، تقویت اعتماد اجتماعی نسبت به دانشگاه با روایی (۰/۸۶)، داشتن برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و استراتژیک با روایی (۰/۸۶)، نوآوری در عرصه‌های مختلف با روایی (۰/۸۶)، اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز با روایی (۰/۸۶)، تعامل سازنده با مقامات و مدیران بخش‌ها و دستگاه‌های بیرون از دانشگاه با روایی (۰/۷۳)، تأسیس و راه‌اندازی دفاتر بخش‌های مختلف جامعه در دانشگاه و بالعکس با روایی (۰/۷۳)، عقد قراردادهای و تفاهم‌نامه‌های همکاری علمی، آموزشی و فناوری با نهادهای و سازمان‌های مختلف با روایی (۰/۶۰)، تأکید بر ترویج و توزیع علم با روایی (۰/۷۳)، تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه با روایی (۰/۶۰)، داشتن نظام انگیزشی در حوزه‌ی نیازهای اجتماعی با روایی (۰/۸۶)، تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی با روایی (۰/۷۳)، مورد تأیید قرار گرفت، بنابراین با توجه به اینکه روایی همه مؤلفه‌های فوق از ۰/۴۹ بیشتر می‌باشد، لذا کلیه موارد فوق، مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی با تأکید بر علوم انسانی را تشکیل می‌دهند.

یافته‌های بخش کمی

نقشه‌جامعه علمی کشور مهم‌ترین سند بالادستی در آموزش عالی است. این سند ۳۹ صفحه‌ای در دی ماه ۱۳۸۹ در شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان مجموعه‌ای حاوی ارزش‌های بنیادین و الگوی نقشه جامع علمی کشور، وضع مطلوب علوم و فناوری، اولویت‌های علم و فناوری کشور، راهبردها و اقدامات ملی برای توسعه علم و فناوری در کشور و چارچوب نهادی علم، فناوری و نوآوری تدوین و تصویب شده است. به منظور تحلیل محتوای نقشه جامع علمی کشور از تحلیل مقوله‌ای استفاده شده و واحد تحلیل جمله و واحد ثبت، فراوانی و درصد فراوانی می‌باشد. به همین منظور با استفاده از چک‌لیست تحلیل محتوای نقشه جامع علمی کشور مستخرج از مرحله اول پژوهش، مصادیق مرتبط با این مؤلفه‌ها در متن نقشه جامع علمی کشور مورد شناسایی تیم پژوهشی قرار گرفت.

جدول ۴

تحلیل محتوای نقشه جامع علمی کشور بر اساس توجه به مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی

ردیف	مؤلفه‌های دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی	مصادیق	فراوانی درصد فراوانی
۱	تأکید بر آموزش تفکر انتقادی	ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت مواجهه انتقادی و تطبیقی با متون ترجمه‌ای در علوم انسانی (ص ۳۳).	۳ ۰/۹۰
۲	آموزش زمینه‌محور	از آنجا که علم و عمل توأمان، عامل پیشرفت همه جانبه و پایدار کشور است، باید الگوی تفکیکی حاکم بر نظام فعلی علم و فناوری به سرعت به سوی الگویی تلفیقی تحول یابد (ص ۶).	۳ ۰/۹۰
۳	ایجاد محیط رغبت انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری		. .
۴	تأکید بر یادگیری مادام‌العمر	توسعه فرهنگ مطالعه و تتبع و تحقیق، تقویت روحیه پرسشگری و حقیقت جویی و یادگیری مادام‌العمر (ص ۲۰)	۷ ۲/۰۹

۱/۵۰	۵	استقرار نظام مدیریت دانش و تقویت سازوکارهای تبدیل دانش ضمنی به دانش صریح و انتشار و استفاده و..... (ص ۲۳).	تأکید بر سازمان یادگیرنده	۵
۲/۳۹	۸	آزاداندیشی و تبادل آرا و تضارب افکار (جدل احسن) (ص ۵).	برخورداری از جو و فرهنگ آزادی آکادمیک	۶
۷/۱۶	۲۴	نظام علم و فناوری جامعه ایرانی با توجه به فرصت‌های پیش رو در جهان و کشورهای اسلامی، در عرصه علم و فناوری با جهان اسلام و سایر کشورها مشارکت فعال دارد و بنابراین در این زمینه برون مدار است (ص ۶).	تأکید بر آموزش بدون مرز	۷
۱/۸۰	۶	حمایت از به کار گیری فناوری‌ها و روش‌های جدید آموزشی در آموزش عالی (ص ۲۶).	تاکید بر استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی	۸
۰/۳۰	۱	نهادینه سازی تعهد و انضباط اجتماعی و قانون مداری و روحیه تلاش برای گسترش عدالت و رفاه و سلامت جامعه در دانش آموختگان با مشارکت معلمان و استادان (ص ۲۱).	تأکید ویژه بر آموزش شهروندی	۹
۱/۵۰	۵	دانشمندانی در تراز برترین‌های جهان (ص ۳).	برخوردار از اساتید آگاه به مسائل اجتماعی	۱۰
۱/۵۰	۵	تحول در نگرش‌ها و روش‌ها محتواهای آموزشی بر اساس جهان بینی و تعلیم و تربیت اسلامی به منظور ارتقای توانایی‌ها و تقویت تفکر منطقی و خلاق و جستجوگر در دانشجویان منطبق با آموزه‌های اسلامی در زمینه فردی و خانوادگی و اجتماعی (ص ۲۵).	تاکید بر آینده پژوهی در مطالعات برنامه درسی	۱۱
۲/۰۹	۷	برخورداری از انسان‌های صالح، فرهیخته، سالم و تربیت یافته در مکتب اسلام و انقلاب (ص ۳).	تربیت دانشجوی کارآمد	۱۲
۲/۹۹	۱۰	استفاده از یافته‌های تحقیقاتی و علمی در زندگی روزمره به صورت عملی برای توسعه اجتماعی و بهبود زندگی (ص ۲۰).	پیوند تحقیقات دانشگاهی با مسائل جهان واقعی	۱۳
۰/۹۰	۳	تقویت و ساماندهی قوانین و مقررات مالکیت فردی در عرصه مقالات علمی و کتب علمی و پایان نامه‌ها و..... (ص ۱۹).	اهتمام به رعایت اصول اخلاق در پژوهش	۱۴
۰/۳۰	۱	مسئله‌محور کردن پژوهش (ص ۲۶).	انجام تحقیقات میان‌رشته‌ای	۱۵
۸/۹۵	۳۰	ساده سازی زبان علم برای عموم مردم و تولید واژگان مناسب و لازم به منظور نهادینه کردن فرهنگ استفاده از علم و دستاوردهای علمی در زندگی (ص ۲۰).	امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها	۱۶
۰/۳۰	۱	پرورش استعدادها و دستیابی همگان به خصوص مستضعفان در حوزه علم و فناوری (ص ۵).	توجه به مسائل افراد آسیب‌پذیر اجتماعی	۱۷
۰/۶۰	۲	حمایت از حوزه‌های علم و فناوری که برای حفظ کشور و رفع نیازهای اولیه جامعه شامل فرهنگ، سلامت، غذا، مسکن، اشتغال و ازدواج ضروری‌اند (ص ۲۹).	توسعه اقتصاد محلی	۱۸
.	.		اهتمام به مسائل محیط زیست	۱۹
۳/۲۸	۱۱	حمایت از برگزاری همایش‌های تخصصی به وسیله انجمن‌ها و جمعیت علمی به ویژه در حوزه‌های اولویت دار و تسهیل واگذاری نشریات علمی و تخصصی به آن‌ها (ص ۲۳).	تعامل بین دانشگاه و نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی در حوزه نیازهای اجتماعی	۲۰
۲/۳۹	۸	ترویج فرهنگ کسب و کار دانش بنیاد (ص ۲۱).	سرمایه‌گذاری، درگیری، مشارکت و ایده پردازی در فضای کسب و کار	۲۱
۱/۵۰	۵	ترویج فرهنگ کارآفرینی (ص ۲۱).	آموزش کارآفرینی	۲۲
۲/۰۹	۷	التزام افراد به احکام اسلامی در محیط‌های علمی (ص ۱۰).	برخورداری از تعهد اخلاقی و تعهد سازمانی همه افراد در محیط دانشگاه	۲۳
۱۷/۳۱	۵۸	تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند احیای تمدن عظیم اسلامی (ص ۳).	تقویت هویت اسلامی - ایرانی	۲۴
.	.		پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی	۲۵
۳/۵۸	۱۲	بازنگری، اصلاح، یکپارچه سازی، ساده سازی و روز آمد کردن قوانین و مقررات نظام علم و فناوری کشور (ص ۱۸).	مدیریت شفاف و پاسخ گو در فرآیندهای دانشگاه	۲۶

۱/۱۹	۴	اعتماد به توان خودی در توسعه کشور (ص ۱۰)	تقویت اعتماد اجتماعی نسبت به دانشگاه	۲۷
۲/۳۹	۸	سیاستگذاری و برنامه‌ریزی مستمر و پویا در حوزه علم و فناوری بر پایه تأمین نیازهای جامعه و تحولات جهانی و دستیابی به مرجعیت علمی کشور (ص ۲۸).	داشتن برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و استراتژیک	۲۸
۲/۰۹	۷	تعمیق و گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی همراه با روحیه خلاقیت در آحاد جامعه، به ویژه نسل جوان (ص ۷).	نوآوری در عرصه‌های مختلف	۲۹
.	.		اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز	۳۰
۱/۸۰	۶	تعامل فعال با نهادها و بنگاه‌های اقتصادی و اجتماعی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی (ص ۲۶).	تامل سازنده با مقامات و مدیران بخش‌ها و دستگاه‌های بیرون از دانشگاه	۳۱
۳/۸۸	۱۳	تسهیل مراحل راه اندازی و فعالیت شرکت‌های دانش بنیاد اعم از اخذ پروانه و مجوز، امور واردات و صادرات، بیمه و رفع موانع استقرار آن‌ها در شهرها (ص ۲۲).	تأسیس و راه اندازی دفاتر بخش‌های مختلف جامعه در دانشگاه و بالعکس	۳۲
۰/۹۰	۳	اصلاح مقررات واگذاری طرح‌های مطالعاتی، تحقیقاتی و فناوری ملی در راستای اولویت دادن به مؤسسات پژوهشی و فناوری داخلی (ص ۲۳).	عقد قراردادهای تفاهم نامه‌های همکاری علمی، آموزشی و فناوری با نهادها و سازمان‌های مختلف	۳۳
۵/۰۷	۱۷	افزایش دسترسی به منابع علمی از طریق گسترش کتابخانه‌های عمومی و مجازی در مناطق مختلف و حمایت از تولید و انتشار این منابع همسو با نظام علم و فناوری و نوآوری کشور (ص ۲۰).	تأکید بر ترویج و توزیع علم	۳۴
۲/۰۹	۷	ساماندهی و پویاسازی و تسهیل نظام تأمین مالی مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی با حفظ ارزش‌ها و... (ص ۱۹).	تنوع بخشی به منابع درآمدی دانشگاه	۳۵
۲/۳۹	۸	طراحی و استفاده از سازوکارهای انگیزشی مناسب برای جذب اعضای هیئت علمی متعهد و نخبه (ص ۲۶)	داشتن نظام انگیزشی در راستای نیازهای اجتماعی برای اساتید	۳۶
۱۱/۹۴	۴۰	بازنگری در توسعه کمی و کیفی رشته‌های علوم انسانی و میزان پذیرش دانشجویان بر اساس نیازهای جامعه و وجود فرصت‌های شغلی (ص ۳۴)	تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی	۳۷
۱۰۰	۳۳۵		مجموع	

برای تعیین اعتبار یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای نقشه‌جامع علمی کشور از روش CVR استفاده شد یافته‌ها به متخصصانی که مشخصات آن‌ها در جدول ۴ مشاهده می‌شود، ارائه شد تا نظر خود را درباره این یافته‌ها بیان نمایند که در نتیجه توافق ۰/۸۲ حاصل شد که نشان از اعتبار مناسب تحلیل محتوای صورت گرفته دارد.

جدول ۵

ویژگی‌های متخصصان و میزان توافق متخصصان با پژوهشگر در تحلیل محتوا

ردیف	رشته تحصیلی	تحصیلات	مرتبه علمی	میزان توافق با پژوهشگر
۱	برنامه درسی	دکتری	استادیار	۰/۸۱
۲	مدیریت آموزشی	دکتری	استادیار	۰/۸۳
۳	مدیریت آموزشی	دکتری	استادیار	۰/۸۵
۴	تکنولوژی آموزشی	دکتری	استادیار	۰/۷۹
۵	فلسفه تعلیم و تربیت	دکتری	استادیار	۰/۸۰
۶	مدیریت آموزشی	دکتری	استادیار	۰/۸۶

۷	فلسفه تعلیم و تربیت	دکتری	استادیار	۰/۸۲
۸	تکنولوژی آموزشی	دکتری	دانشیار	۰/۸۴
۹	مدیریت آموزشی	دکتری	دانشیار	۰/۷۸
	میانگین			۰/۸۲

بر اساس اطلاعات **جدول ۵**، تحلیل محتوای نقشه‌جامع علمی کشور نشان داد که در مجموع در این سند ۳۳۵ بار به مؤلفه‌ها و مفاهیم مرتبط با دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی پرداخته شده است در این سند، مؤلفه تقویت هویت اسلامی — ایرانی با ۵۸ فراوانی (۱۷/۳۱)، تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی با ۴۰ فراوانی (۱۱/۹۴) و امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها با ۳۰ فراوانی (۸/۹۵) به ترتیب از بیشترین میزان تأکید برخوردار بوده‌اند. همچنین در نقشه-جامع علمی کشور به مؤلفه‌های ایجاد محیط رغبت‌انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری، اهتمام به مسائل محیط زیست، پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی و اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز توجه نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

تغییرات گسترده اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در بخش‌های مختلف جامعه منجر به یک اصلاح گسترده در آموزش عالی برای پاسخ‌گویی به چالش‌های جدید اجتماعی شده است (Tetrevova, Vavra, & Munzarova, 2021). بی تردید ارتقای سطح تعهد نهاد آموزش عالی و مؤسسات دانشگاهی نسبت به مسئولیت مدنی و اجتماعی خود، اثرات و نتایجی مثبت خواهد داشت که از جمله آن‌ها می‌توان، کمک به رفع نابرابری‌های اجتماعی، ایجاد رفتار اخلاقی در دانشگاه‌ها از طریق تغییر در برنامه درسی و آموزش‌های تخصصی مورد نیاز جامعه و ایجاد تصویر مثبت از دانشگاه (Ali et al., 2021) اشاره کرد. نتایج نشان داد که نقشه‌جامع علمی کشور به مؤلفه تقویت هویت اسلامی - ایرانی، تأکید بر توسعه کمی و کیفی دانشکده متناسب با نیازهای اجتماعی و امکان استفاده جامعه محلی از امکانات دانشگاه و ارائه خدمات رفاهی به آن‌ها، بیشترین میزان تأکید را داشته، و به مؤلفه‌های ایجاد محیط رغبت‌انگیز و با نشاط یاددهی - یادگیری، اهتمام به مسائل محیط زیست، پذیرش و احترام به اصل چند فرهنگی و اهتمام ویژه در تحقق دانشگاه سبز هیچ گونه توجهی نداشته است.

امروزه تنوع در آموزش بر اساس قومیت، زبان، فرهنگ و علایق دیگر موضوعی از سر تجمّل و گزینه اختیاری نیست، بلکه برای بقای هر جامعه‌ای یک ضرورت اساسی می‌باشد، تا افرادی که تربیت می‌کند نه تنها نسبت به فرهنگ خود قدردان باشد، بلکه نسبت به فرهنگ‌های دیگر نیز ارزش و احترام قائل شوند (Sadeghi, 2012). همچنین در اصل ۱۹ قانون اساسی بر برابری قومی، نژادی و فرهنگی افراد تأکید شده است از طرف دیگر فعالیت‌های انسانی میزان و انواع بی سابقه‌ای از تغییرات محیطی مانند تغییر اقلیم، خشک شدن رودها، تخریب جنگل‌ها، آلودگی هوا، کم شدن ذخایر آب آشامیدنی و قابل استفاده در کشاورزی، فرسایش خاک، ریزگردها، افت آب‌های زیر زمینی و غیره را به وجود آورده است. افزایش بی توجهی به مسئله محیط زیست در ایران با توجه به تأکیدات قانونی و توصیه مراجع بین‌المللی، لطمات جبران‌ناپذیری در ابعاد اکولوژی محیط زیست، سلامت جسمانی و روانی شهروندان به جا گذاشته است و متأسفانه این روند در حال ادامه یافتن می‌باشد. لذا نقشه‌جامع علمی کشور به‌عنوان یک سند سیاسی، اجتماعی، آموزشی و فرهنگی ناگزیر باید در جهت تبعیت از الزامات قانونی برای رشد و تعالی کشور در حوزه آموزش بین فرهنگی، اهتمام به مسائل محیط زیست در محیط کالبدی متناسب با بافت هر منطقه، گام‌های مؤثری بردارد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. در ویراست‌های آتی نقشه جامع علمی کشور از نظرات نمایندگان قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف در تعیین سیاست‌های چند فرهنگی استفاده گردد؛
۲. معماری کالبدی دانشگاه متناسب با زیست بوم مناطق مختلف کشور جهت ایجاد محیط مناسب یاددهی - یادگیری؛ در بازنگری‌های آتی نقشه جامع علمی کشور مورد توجه قرار گیرد؛
۳. پیشنهاد می‌شود که دست اندرکاران بازنگری نقشه جامع علمی کشور با نگاه واقع‌بینانه به مسائل اجتماعی، آموزشی و فرهنگی اولاً در بحث سیاست‌گذاری‌ها، موضوع چند فرهنگی را به رسمیت شناخته و ثانیاً تلاش نمایند تا شکاف بین سیاست‌های تصویب شده و محقق شده درباره اقوام و فرهنگ‌ها کمتر، و جنبه عملی به خود گیرد؛
۴. چون در سند نقشه جامع علمی کشور مسائلی چون بیابان‌زادایی، گرم شدن زیست‌کره، استفاده از حمل و نقل سبز، استفاده از مواد قابل بازیافت، کم‌آبی، استفاده از سوخت‌های غیرفسیلی و آموزش مسائل محیط زیست و آموزش چند فرهنگی در حد مطلوب مورد توجه واقع نشده است، لذا پیشنهاد می‌شود در بازنگری سند نقشه جامع علمی کشور به این مسائل اهتمام ویژه شود؛
۵. جهت آشنایی مدیران، کارکنان، اساتید و دانشجویان با ابعاد دانشگاه مسئولیت‌پذیر اجتماعی، دوره‌های دانش‌افزایی طراحی و اجرا شود.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

References

- Ali, M., Mustapha, I., Osman, S., & Hassan, U. (2021). University social responsibility: A review of conceptual evolution and its thematic analysis. *Journal of Cleaner Production*, 286, 124931. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124931>
- Alzyoud, S. A., & Bani-Hani, K. (2015). Social responsibility in higher education institutions: Application case from the Middle East. *European Scientific Journal*, 11(8). <https://core.ac.uk/download/pdf/236412198.pdf>
- Azizi, N. (2020). Webinar of the social mission of universities or the third mission, dimensions and avoidance of an international study.
- Baradaran, H. M., Noorshahi, N., & Roshan, A. R. (2019). The conceptualization of social responsibility of the university in Iran. *Journal of Research and Planning in Higher Education*. <https://www.sid.ir/paper/67986/fa>
- Barnett, R. (2018). *Ecological university*. London: Routledge.
- Belando-Montoro, M. R., & Temiño, M. A. C. (2020). Integrating social responsibility into the curriculum through the service-learning methodology: The case of the Complutense University of Madrid in the Area of Social and Legal Sciences. In *Civil society and social responsibility in higher education: International perspectives on curriculum and teaching development* (pp. 77-91). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2055-364120200000021007>
- Benneworth, P., & Fitjar, R. D. (2019). Contextualizing the role of universities to regional development: Introduction to the special issue. In (Vol. 6, pp. 331-338): Taylor & Francis.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buk, D. K., Chail, L., Black, E. M., Singh, S., Chen, S. X., Nasunkhla, J., Donaldson, J. A., Dima, A. M., Vasilach, S., Guinea, V., Auguston, S., & Boer, P. (2016). University Social Responsibility The mission of the university in today's complex world. *Research Institute for Cultural and Social Studies and Cultural and Social Policy and Planning Office*.
- Cai, Y., Ma, J., & Chen, Q. (2020). Higher education in innovation ecosystems. In (Vol. 12, pp. 4376): MDPI.
- Chen, S.-H., Nasongkhla, J., & Donaldson, J. A. (2015). University Social Responsibility (USR): Identifying an Ethical Foundation within Higher Education Institutions. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 14(4), 165-172. <https://www.learntechlib.org/p/175099/>
- Chile, L. M., & Black, X. M. (2015). University-community engagement: Case study of university social responsibility. *Education, Citizenship and Social Justice*, 10(3), 234-253. <https://doi.org/10.1177/1746197915607278>
- Coelho, M., & Menezes, I. (2020). University social responsibility as a driving force of change: students' perceptions beyond the ivory tower. *On the Horizon*, 28(2), 93-100. <https://doi.org/10.1108/OTH-02-2020-0005>

- Creswell, J. (2015). Research design of qualitative, quantitative and combined approaches (based on the third edition: 2009). Translated by Alireza Kiamanesh, Maryam Dana Tusi, Tehran, Allameh Tabataba'i University.
- Creswell, J. W. (2014). *A concise introduction to mixed methods research*. SAGE publications. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130008586403648403>
- Dima, A. M., Vasilache, S., Ghinea, V., & Agoston, S. (2013). A model of academic social responsibility. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 9(38), 23-43. <https://www.rtsa.ro/tras/index.php/tras/article/view/86>
- Farasatkah, M. (2017). Occasionally universities in Iran.
- Farhadirad, H., Parsa, A., Shahi, S., & Bahrami, M. (2020). Identify And Analyze The Social Responsibilities Of The University. *Journal of Research on Management of Teaching in Marine Sciences*, 7(2), 33-45.
- Fazeli, N., & Mahdavi, D. (2019). University Social Responsibility.
- Giuffré, L., & Ratto, S. E. (2014). A new paradigm in higher education: university social responsibility (USR). *Journal of Education & Human Development*, 3(1), 231-238. http://jehdnet.com/journals/jehd/Vol_3_No_1_March_2014/15.pdf
- Gomez, L. M., Naveira, Y. A., & Bernabel, A. P. (2018). Implementing university social responsibility in the caribbean: perspectives of internal stakeholders. *Revista digital de investigación en docencia universitaria*, 101-120. <https://doi.org/10.19083/ridu.12.714>
- Habibi, N., Vazifehdost, H., & Jaffari, P. (2016). Components of promoting social responsibility in Islamic Azad University. *Quarterly Journal of Research & Planning in Higher Education*, 22(2), 125-145.
- Hajizadeh, E., & Asghari, M. (2011). Statistical analysis methods by looking at research methods in biological and health sciences. .
- Hedayati, A., Maleki, H., Sadeghi, A., & Saadipour, I. (2016). Design and validate a competency-based curriculum template for the curriculum master's course. *Qualitative Research in the Curriculum*, 4(1), 21-61.
- Kouatli, I. (2019). The contemporary definition of university social responsibility with quantifiable sustainability. *Social responsibility journal*, 15(7), 888-909. <https://doi.org/10.1108/SRJ-10-2017-0210>
- Latif, K. F. (2018). The development and validation of stakeholder-based scale for measuring university social responsibility (USR). *Social indicators research*, 140(2), 511-547. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1794-y>
- Lukovics, M., & Zuti, B. (2017). New functions of universities in century XXI towards "fourth generation" universities. *Academia. edu*, 9. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3022727
- Meseguer-Sánchez, V., Abad-Segura, E., Belmonte-Ureña, L. J., & Molina-Moreno, V. (2020). Examining the research evolution on the socio-economic and environmental dimensions on university social responsibility. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 4729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17134729>
- Mickey, S. (2015). *Whole earth thinking and planetary coexistence: Ecological wisdom at the intersection of religion, ecology, and philosophy*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315713359>
- Mirzaei, H. (2020). Research in higher education, science and the corona crisis in Iran. *Research Institute for Cultural and Social Studies, Tehran*.
- Perić, J., & Delić, A. (2016). Developing social responsibility in Croatian Universities: a benchmarking approach and an overview of current situation. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 13(1), 69-80. <https://doi.org/10.1007/s12208-015-0144-5>
- Rahmani, J. (2019). Research on Social Responsibility of Iranian University and Environmental Crises (Flood Experience 1398).
- Rus, C. L., Chirică, S., Rațiu, L., & Băban, A. (2014). Learning organization and social responsibility in Romanian higher education institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 142, 146-153. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.628>
- Sadeghi, A. (2012). Characteristics and Necessities of Developing a Multicultural Curriculum in Iran: A Study of Challenges and Strategies. *Strategy and Culture*, 5(18-17), 121-193.
- Sadeghi Fassaei, S., & Eerfanmanesh, I. (2015). Methodological foundations of documentary research in the social sciences. *Journal of Culture Strategy*, 29, 91-61.
- Safaei Movahed, S. (2020). Social Responsibility.
- Shaari, R., Sarip, A., Rajab, A., & Wan Zakaria, W. Z. (2018). The impact of university social responsibility towards producing good citizenship: Evidence from Malaysia. *International journal of organizational leadership*, 7, 374-382. <https://doi.org/10.33844/IJOL.2018.60183>
- Sharma, D., & Sharma, R. (2019). A review literature on university social responsibility initiatives in the global context. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 6(6), 27-35. https://www.researchgate.net/profile/Devika-Sharma-8/publication/349924101_A_REVIEW_LITERATURE_ON_UNIVERSITY_SOCIAL_RESPONSIBILITY_INITIATIVES_IN_THE_GLOBAL_CONTEXT
- Shek, D. T., & Hollister, R. M. (2017). *University social responsibility and quality of life*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-3877-8>
- Singh, S. (2016). Integrating social responsibility of university and corporate sector for inclusive growth in India. *Higher Education for the Future*, 3(2), 183-196. <https://doi.org/10.1177/2347631116648436>
- Sterling, S., Maxey, L., & Luna, H. (2013). The sustainable university: Progress and prospects.
- Sunardi, S. (2019). University Social Responsibility, University Image and High Education Performance. *Indonesian Management and Accounting Research*, 18(1), 62-78. <https://doi.org/10.25105/imar.v18i1.4081>
- Terán-Bustamante, A., & Torres-Vargas, A. (2020). University Social Responsibility (USR) and its mission: The case of the Universidad Panamericana in Mexico. In *Strategy, power and CSR: Practices and challenges in organizational management* (pp. 235-257). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-83867-973-620201013>
- Tetrevova, L., Vavra, J., & Munzarova, S. (2021). Communication of socially-responsible activities by higher education institutions. *Sustainability*, 13(2), 483. <https://doi.org/10.3390/su13020483>
- Vallaes, F. (2014). University social responsibility: a mature and responsible definition. *Higher education in the world*, 5, 88-96. <https://d1wqtxs1xle7.cloudfront.net/100733638/II.4-libre.pdf?1680716703=&response-content-disposition=inline%>
- Vasilescu, R., Barna, C., Epure, M., & Baicu, C. (2010). Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 4177-4182. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.660>
- Villa, A., Arnau, E., Cabezas, C., & Cancino, R. (2014). An Assessment Model for Responsible University Social Innovation (RUSI). In: Deusto University Press, University of Deusto, Bilbao, Spain.
- Yousefzadeh Chosari, M. R., & Shah Moradi, M. (2020). Providing a model of political education curriculum based on the field of socio-political education, a document on the fundamental transformation of education for junior high school students. *Applied Issues of Islamic Education*, 5(1), 173-206. <https://doi.org/10.29252/qaiie.5.1.173>